

*Εικόνα 1.
Δημοτικό Ομαδών, 2-6-1960.*

Ιστορική εικόνα της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Κεφαλονιά από τα χρόνια των Ενετών έως 1940

Γεράσιμος Σωτ. Γαλανός, Γιώργος Φιδ. Αλεξανδράτος

Η ιστορία της εκπαίδευσης στην Κεφαλονιά είναι συνυφασμένη με την ιστορική πορεία των κατακτητών που δυνάστευσαν το νησί, καθώς και τα γύρω νησιά. Από το ξεκίνημα της ενετικής κατάκτησης στον Ιόνιον χώρο, οι συμπεριφορές και οι πράξεις των Ενετών είναι οδυνηρές και πολύ σκληρές για τους κατοίκους των νησιών, ιδίως σε τομείς, κοινωνικούς, διοικητικούς και μορφωτικούς¹, λόγω που οι κατακτητές ήθελαν να έχουν τον απόλυτο έλεγχο του λαού.

Βέβαια, η παιδεία στο ευρύτερο πλαίσιο της στην Επάνησο είναι στενά συνδεδεμένη με τη Δύση, και παρουσιάζεται «θετική» στη μορφή, στην οργάνωση και στο περιεχόμενο της κυρίως Στοιχειώδους και Μέσης – εκπαίδευσης. Μπορεί ανεπιφύλακτα να ειπωθεί πως το κράτος στο συγκεκριμένο αυτό γνωστικό αντικείμενο, που αφορούσε την τη διάπλαση της νεολαίας, ασκούσε ανασχετική πολιτική². Οι κατακτητές είχαν πάντα το φόβο για την «εθνική διάπλαση και αγωγή»³ και για την πολιτική αφύπνιση του λαού, που θα μπορούσε με μια γόνιμη παιδεία να γίνει δεκτός στα επαναστατικά μηνύματα της ταραγμένης Ευρώπης των τελευταίων δεκαετιών.

Οι κυρίαρχοι Ενετοί περιορίζαν το αριθμό των δασκάλων σε έναν για κάθε νησί, με εξαίρεση την Κέρκυρα, αυτός δε ήταν διορισμένος και μισθοδοτούμενος από την Κυβέρνηση να παραδίδει ιταλικά γράμματα, κυρίως στα παιδιά των αριστοκρατικών οικογενειών. Στα νησιά δεν υπήρχαν σχολεία Γυμνασιακού τύπου και δεν επέτρεπε η Ενετική Κυβέρνηση την ίδρυση δημοσίων σχολείων.

Μελετώντας το παρελθόν για να σχεδιάσει το μέλλον, ο Ιωάννης Καποδίστριας γράφει προς τον λόρδο Casithereagh, «Οι Ενετοί εφοβούντο την ανάπτυξη λαού νοήμονος και προσηπάδουν να δεσποζούν αυτού δια της υποτροφομένης αμαθείας..»⁴.

Όσοι επιθυμούσαν να έχουν μια καλύτερη μόρφωση και αυτοί ήταν γόνοι ευγενών οικογενειών, μπορούσαν με τις ευλογίες των Ενετών να μεταβούν στην Βενετία ή σε άλλες πόλεις της Ιταλίας, ιδίως στην Πάντοβα, για να αποκτήσουν την επιθυμητή παιδεία, αλλά και αυτή θα ήταν ελεγχόμενη και κατά συνέπεια θα εξυπηρετούσε τον κυρίαρχον «αποστοδέα».

Η γλώσσα που επέβαλαν οι Ενετοί ήταν η ιταλική, που κυριαρχούσε ιδίως στις πόλεις ιδίως στον

-
1. Βλ. Σ. Βερύκιου, *Ιστορία των Ηνωμένων Κρατών των Ιονίων Νήσων*, Αθήναι 1964, σελ.10, Η. Τσιτσέλη, *Κεφαλληνικά Σύμμικτα*, τομ. 2^{ος}, Αθήναι 1960, σ.σ.548- 549.
 2. Γεώργιος Μοσχόπουλος, *Ιστορία της Κεφαλονιάς*, τ. 2^{ος}, εκδόσεις Κέφαλος, Αθήνα 1988, πρβλ Μιράντα Παξιμαδοπούλου-Σταυρινού, *Οι εξεγέρσεις της Κεφαλληνίας κατά τα έτη 1848 και 1849*, Αθήνα 1980, σελ. 27.
 3. Γ. Βερύκιος, *Απομνημονεύματα*, σελ 137.
 4. Σ. Βερύκιος, σελ. 103.
-

Εικόνα 2, 3.
το Δ.Σ. Ληξουρίου
ιστορικό κτήριο
του Θ. Βαδεντή.

περίγυρο της αριστοκρατίας, ενώ στο λαό που κατοικούσε στην ύπαιθρο μιλούσε την απλή ελληνική με τους τοπικούς ιδιωτισμούς⁵.

Τα πράγματα και οι καταστάσεις για την μόρφωση του λαού θα ευεργετηθούν προς το καλύτερο όταν έρθουν οι Γάλλοι, και μέσα στον απόηχο της Γαλλικής Επανάστασης, θα ανοιχτούν προς το λαό και τα αγαθά προς την παιδεία. Θα επιστρέψει το πνεύμα των ανθρώπων της άρχουσας τάξης προς τη γλώσσα του απλού λαού και θα χαλαρώσουν οι περιορισμένες έως τότε συνναστροφές μεταξύ των κοινωνικών τάξεων με πρώτη την απλή ελληνική γλωσσική επικοινωνία. Η έλευση των Γάλλων στα νησιά θα αποτυπωθεί συνοπτικά στην φράση «*Εποτίσθη το γάδα της Παιδείας και ωπιδίσθη γνώσεων επ' ωφεδεία της Πατρίδος της*»⁶.

Παρόλο που καθιερώθηκε η ελληνική γλώσσα και ήταν πολλές οι δυσκολίες για να εκτοπιστεί η ιταλική, άρχισαν να παρουσιάζοντα τα πρώτα σχολεία, κυρίως ιδιωτικά⁷, αλλά η γρήγορη αποχώρηση των Γάλλων δεν άφησε τη δυνατότητα να ευδοκιμήσει η Παιδεία σε μια καλύτερη μορφή. Σημαντική εδραίωση της γαλλικής ελευθερίας στάθηκε και η ίδρυση πριν από το 1801 εξατάξιο κοινό

σχολείο στο Ληξούρι, το οποίο διατηρήθηκε για μεγάλο χρονικό διάστημα, και ως συγκροτημένο εκπαιδευτήριο πρόσφερε στους νέους αξιόλογη παιδεία και στους απόρους μαθητές υλική βοήθεια.

Αξιολογώντας την ενετική περίοδο θα πρέπει να σταθούμε και να εξάρουμε την προσφορά προς την ελληνική γλώσσα και ευρύτερη μορφωτική Παιδεία των Δασκάλων του Γένους, που έδρασαν στο νησί της Κεφαλονιάς, όπου όντας ιερωμένοι οι περισσότεροι και επηρεασμένοι από το πνεύμα του Διαφωτισμού, έστησαν σχολεία που σ' αυτά μορφώθηκαν σπουδαίοι μετέπειτα στυλοβάτες της Επανησιακής γραμματείας και ευρύτερης παιδείας. Η περίπτωση του Βικέντιου Δαμοδού ήταν χαρακτηριστική, όπου σε μια μικρή κοιτίδα της υπαίθρου, το χωριό του, τα Χαβριάτα, πραγματοποίησε μια σπουδαία σχολή ευρύτερης παιδείας που από αυτήν ξεπήδησαν σπουδαίες προσωπικότητες δράσης για τα επόμενα χρόνια. Αξιοσημείωτη είναι και η προσφορά του μεγάλου Ιεροκέρυκα Ηλία Μπινιάτη, που με τα έργα του και τη δράση του, στάθηκε μια φωτεινή μορφή στηρίγματος και οδήγησης προς την ορθόδοξη πίστη και την γλώσσα ελληνική του λαού.

5. Ό. π. 103-137.

6. Ό. π. σελ. 21.

7. Την εποχή αυτή διδάσκει στο Αργοστόλι ο Γάλλος σοφός δάσκαλος Βασσάν, μαθηματικά, φιλοσοφία, ρητορική και γαλλικά, καθώς και μαθητής του υπήρξε ο σπουδαίος ιερωμένος και διδάσκαλος Ευσέβιος Πανάς (βλ. Ηλίας Τσιτσέλης, τ.1^{ος}, σελ. 498 και 906).

Η Σχολή στο κάστρο του Αγίου Γεωργίου Λειβαθούς, οι δράσεις των Αδελφών Λειχούδη πριν τον πηγαισμό τους στη Ρωσία, η έλευση και το πέρασμα διδασκάλων και φιλοσόφων εκείνης της εποχής από την Κεφαλληνία, στάθηκαν ευεργετικά για την πορεία της παιδείας και της μάθησης στον χώρο του νησιού, χαράσσοντας σελίδες σπουδαίας ιστορίας.

Στα 1809 παρουσιάζεται στην Κεφαλονιά και κατ' επέκταση και στα άλλα Ιόνια νησιά, η Βρετανική κυριαρχία, όπου υποκριτικά με τη συνθήκη των Παρισίων στις 5 Νοεμβρίου 1815, συσταίνουν τα Ηνωμένα Κράτη των Ιονίων Νήσων, «*εδευδέραν και ανεξάρτητον επικράτειαν υπό την άμεσον και αποκλειστικήν Προστασίαν της Αυτού Μεγαλειότητος του Βασιλέως του Ηνωμένου Βασιλείου της Μεγάλης Βρετανίας και Ιρλανδίας και των κληρονόμων και διαδόχων αυτού*»⁸.

Με την εδραίωση του νέου καθεστώτος της Γενραιάς Αλβιώνας, κάτω από μια στιβαρή και μεθοδική διοίκηση τα κοινωνικά και μορφωτικά προβλήματα θα πάρουν άλλες εκφράσεις που θα εξυπηρετήσουν τη μητροπολιτική βάση του καθεστώτος. Η Παιδεία θα ακολουθήσει το δρόμο που θα της «δείξει» το νέο καθεστώς, που σκοπό είχε να δυναστεύσει ολοκληρωτικά τα νησιά και τους τόπους τους για να υπηρετήσει τα δικά του συμφέροντα.

Ωστόσο, το νέο καθεστώς δεν θα κληρονομήσει μια βάση μορφωτικής παιδείας, η καλύτερα η παιδεία που κληρονόμησε ήταν σχεδόν ανύπαρκτη. Για την εικόνα της τότε παιδείας μας τη δίνει ο Ηλίας Ζερβός Ιακωβάτος σε συγγραφικό του έργο⁹ «*Σχολεία δημόσια και τακτικά ούτε εις την πρωτεύουσαν της νήσου το Αργοστόδι ούτε εις τας εξοχάς υπήρχον δυστυχώς*

κατά τα πρώτα έτη. Την έδδειψιν ταύτην ανεπιδήρωναν μέχρι τινός ολίγα ιδιωτικά, πδην κακώς οργανισμένα, άνευ σχεδίου και δογικής μεθόδου. Εις τας εξοχάς και τα πόδεις εν γένει οι παιδαγωγοί και οι διδάσκαδοι ήσαν ως επί το πδείστον ιερείς, οίπνες ως κείμενα αναγνώσεως μετεχειρίζοντο το ακατάδεηπτα εις τους παίδας βιβδία της εκκδηςίας».

Παρόλα ταύτα κατά την αγγλική κατοχή στην Κεφαλονιά συσταίνονται αξιόλογα σχολεία, που σ' αυτά δίδαξαν σπουδαίοι δάσκαλοι. Η Σχολή του Κάστρου Κεφαλληνίας απετέλεσε σπουδαίο σχολείο και σ' αυτό δίδαξαν σημαντικές μορφές, όπως ο μεγάλος δάσκαλος του Γένους Νεόφυτος Βάμβας¹⁰. Τα Σχολή εγκατέστησε ο Γκίλφορντ στα 1825 και τον επόμενο χρόνο που την επιθεώρησε αριθμούσε δώδεκα εσωτερικούς μαθητές. Επίσης στη Σχολή δίδαξαν ο Άγγλος μαθηματικός Γουλιέλμος Θισελθουέιτ¹¹ όπου είχε και για ένα διάστημα τη διεύθυνση της Σχολής καθώς στα 1827 ο μετέπειτα διευθυντής του Λυκείου Αργοστολίου.

Για την εποχή αυτή παραμένει σημαντικό το σχολείο στο Ληξούρι, όπου οι Άγγλοι όπως ήταν η επιβαλλομένη συνήθειά τους κρατούσαν το έλεγχο της κατάστασης λειτουργίας του, τόσο στο Διοικητικό όσο και στο μορφωτικό επίπεδο. Η περίπτωση του μετέπειτα αγίου παπα-Μπασιά¹², που ήταν από τους πρώτους δασκάλους σ' αυτό το εξατάξιο κοινό εκπαιδευτήριο, αναγκάζεται να παραιτηθεί γιατί δεν ήθελε να υπηρετήσει το πλαίσιο της βρετανικής προπαγάνδας. Η Κυβέρνηση ήταν προσεκτική στις άδειες σχολείων που όχι μόνο ήταν συκρατημένη, προσπαθούσε να κερδίσει την εμπιστοσύνη των εκπαιδευτικών για να τους ελέγχει αθόρυβα.

8. Τα δυο πρώτα άρθρα της συνθήκης.

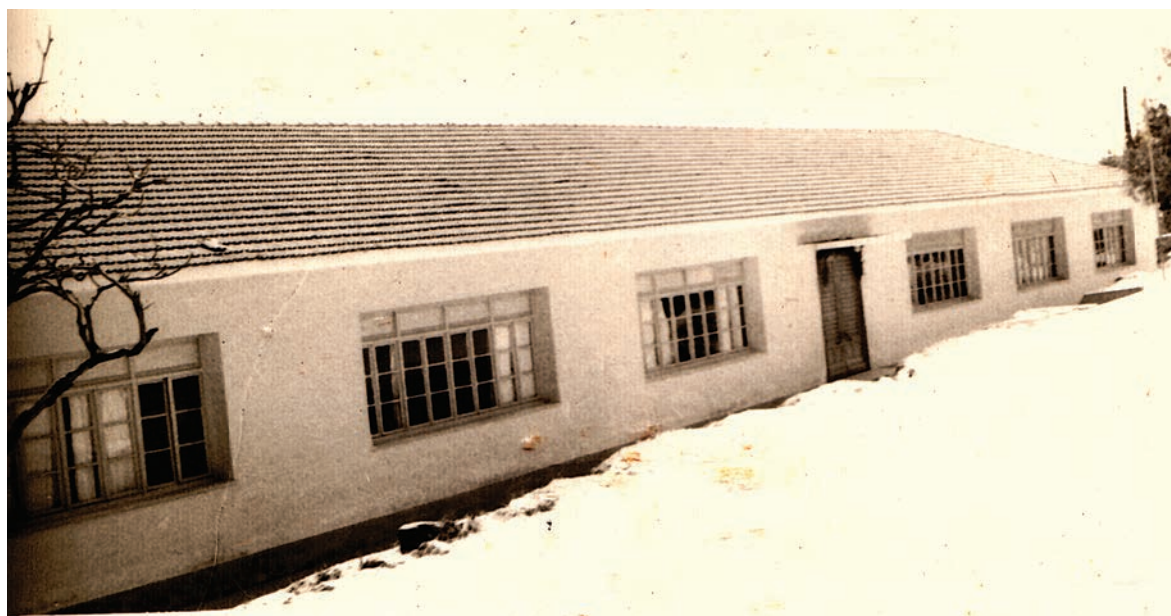
9. Ηλίας Ζερβός Ιακωβάτος, *Βιογραφία συντεθείσα παρ' αυτού του ιδίου*. Επιμέλεια Χρ. Θεοδωράτου, εν Αθήναις 1974, σελ.6.

10. Βλ. Ηλία Τοιτοέλη, *Κεφαλληνιακά Σύμμικτα* τ. 1^{ος} σελ. 576 και Ανδρέας Λασκαράτος, *Αυτοβιογραφία*, μετάφραση Χαρ. Αντωνάτος, Άπαντα, Αθήνα 1959, έκδοσης Άτλας, σελ. 3.

11. Ό. π. Τ.1^{ος} σελ. 173.

12. Στα χειρόγραφα που αφορούν στην ιστορία του σχολείου, αναφέρεται το γεγονός της αποχώρησης του Μιχαήλ Μπασιά δασκάλου, του μετέπειτα δηλαδή παπα-Μπασιά, για τι δεν ήθελε να υπηρετήσει την αγγλική προπαγάνδα. (Βλ. Γεράσιμος Σωτ. Γαλανός, *Ο Άγιος Παναγής ο εκ Ληξουρίου-παπα-Μπασιάς*, Ληξούρι 2008 και 2018.

Εικόνα 4.
3ο Δ.Σ. Αργοστοδίου.

Το κύριο βάρος όμως της μορφωτικής διαδικασίας θα αναλάβουν κάποιοι που θα ιδιωτεύσουν ή θα διακονήσουν το λαό μορφωτικά και αυτοί κατά το πλείστον θα είναι μορφωμένοι ιερείς ή αστοί αντί μικρών ή μεγάλων αμοιβών. Επί πλέον θα αρκестοούν πολλοί ιδιώτες ως αμοιβή να δεχτούν προσωπικές εκδουλέψεις ιδίως στην ύπαιθρο.

Στα αστικά κέντρα του νησιού θα συσταθούν από αξιόλογους εκπαιδευτικούς ιδιωτικά σχολεία που δεν περιορίζονται μόνο στη γραφή και στην ανάγνωση αλλά ανοίγονται και σε άλλα επίπεδα ευρύτερης μάθησης διδάσκοντας μαθηματικά, ξένες γλώσσες και ιστορία.

Οι περισσότεροι δάσκαλοι εκείνης της περιόδου εργάζονται ατομικά με δικά του απαρхайωμένα συστήματα σ' ένα κύκλο μαθημάτων που η διάρκειά του ήταν μεταξύ πέντε έως δέκα μήνες. Εφαρμόζεται η Αλληλοδιδασκτική μέθοδος¹³ από το 1826 και

τα καθιερωμένα δίδακτρα για τον στοιχειώδη κύκλο παιδείας είναι ένα σελίνι το μήνα¹⁴.

Στις αρχές του 1800 προβάλλει δυναμικά στο Ληξούρι η μορφή του Σιναΐτη μοναχού Απόστολου, ο οποίος δίδαξε τα πρώτα γράμματα σε μελλοντικούς άξιους ιερωμένους και ιεροκήρυκες. Την αυτήν περίοδο διδάσκουν τα πρώτα γράμματα οι: Παύλος Κομινάτος, Χαράλαμπος Τυπάλδος Ποβερέτος, Χαράλαμπος Λαγκούσης και ο ιερέας Γρηγόριος Μεληδόνης. Επίσης διδάσκει ελληνικά ο Ευγένιος Διογένης και ο Σπύρος Τρέκκας λατινικά¹⁵.

Για δυο συνεχή χρόνια δίδαξε στην πατρίδα του, το Ληξούρι, φυσική και μαθηματικά, ο απόφοιτος της Ιονίου Ακαδημίας Νικόλαος Μαρίνου Κοντογούρης. Ο Μιχαήλ Λιβαδάς παραδίδει μαθήματα θεολογίας και ελληνικά, ο Χαράλαμπος Ρωμανός Τζανής ιταλικά και γαλλικά, ο Αδαμάντιος Δελλα-

13. Την Αλληλοδιδασκτική Μέθοδο την εισήγαγε με δικές του ενέργειες στην Επτανήσο ο Ιωάννης Καποδίστριας που σε συνεργασία με τον Ζακύνθιο Γεώργιο Μοτσηνίγο στόχευαν στη οργάνωση της εκπαίδευσης στον Ιόνιο χώρο και όχι μόνο. (Βλ. Γεώργιος Μοσχόπουλος, *Ιστορία της Κεφαλονιάς*, τ. 2^{ος}, σελ. 109, εκδόσεις Κέφαλος, Αθήνα 1988, πρβλ Ελένη Ε. Κούκου, *Ο Καποδίστριας και η παιδεία* (1803-1822). Α' Η Φιλόμουσος Εταιρεία της Βιέννης, Αθήναι 1958.

14. «Είναι γνωστή συνήθεια να πληρώνουν» εις τους δασκάλους όπου παραδίδουν τα στοιχεία της αλληλοδιδασκτικής σχολής εις νέους και νέας αρχαίους, προς έν σεδήνιον το μήνα» (ΓΑΚ, Ιόνιον Κράτος, *Δικαστικά, Ποδητικόν Αρχείον Αργοστοδίου*, Βιβλίο κλήσεων από 23 έως και 31 Ιανουαρίου 1850, ε.ν., φ.132ν).

15. Ηλίας Τσιτσέλης, τ. 1^{ος}, σελ. 24.

Εικόνα 5.
Α Δημοτικό Ληξουρίου,
1950-51.
Αρχείο Καδογεροπούδου Άννας

πόρτας μαθηματικά¹⁶.

Σημαντική στάθηκε η προσφορά του Α. Παπαδημόπουλου, που γύρω στα 1850 θα ιδρύσει στο Ληξούρι αξιόλογο σχολείο, όπου οι μαθητές του θα φράσουν σε υψηλά επίπεδα ακμής και σε καλή διδακτική απόδοση, ώστε να συναγωνίζεται το δημόσιο αλληλοδιδασκτικό σχολείο. Για τη διδακτική δεινότητα του Δημόπουλου έρχεται επιβεβαιωτικά η φράση του Θεόδωρου Καρούσου στα 1854, όταν δίδασκε στην Πετρίτσειο Σχολή, *«ουδένα μαθητή παρέδραβε πώποτε εκ του αλληλοδιδασκτικού, ἀλλ' εκ της σχολής του Α. Παπαδημόπουδου»*¹⁷.

Στην Πεσσάδα της Λιθαθούς, από τη δεύτερη δεκαετία του αιώνα, βρίσκουμε σε ακμή το διδασκαλείο του Ιωάννη Βαλσαμάκη. Στα Φαρακλάτα, αυ-

τόν το αιώνα θα συστήσει σχολείο ο Αθανάσιος Ραζής Μαρκάτος του Δημητρίου και η αμοιβή του θα είναι 20 όβολα για κάθε μαθητή για κύκλο πεντάμηννης διδασκαλίας¹⁸.

Στο Ξώμερο θα προβάλλει η παρουσία του ιερέα Σεραφείμ Τραυλού που από το 1829 και μετά για πολλά χρόνια θα κρατήσει την εκπαιδευτική προσπάθεια στην περιοχή. Η αμοιβή του είναι τέσσερα δίστηλα το χρόνο για κάθε μαθητή¹⁹. Ο ιερέας παρείχε τις διδασκαλικές υπηρεσίες του έναντι εργατικής αντιπαροχής από τους κηδεμόνες των παιδιών. Επίσης στο Ξώμερο ο γιος του παπα-Γεράσιμου, Βαγγέλης Τουλιάτος στα 1838 θα συστήσει σχολείο και η αμοιβή του είναι για μία συμπληρωμένη σειρά μαθημάτων ένα τάλιρο δίστηλο το μαθητή.

16. Ό. π. σελ. 577.

17. Εφημερίδα Η Διαολαποθήκη, αρ. φυλ. 38, 29-6-1861, σελ. 2β.

18. Βλ. Άγγελο-Διονύση Δεμπόνος, *Η παιδεία στην Κεφαλονιά τα χρόνια της Αγγλοκρατίας, περιοδικόν* «Παρνασσός», τ. ΚΔ (1832), σ.σ. 246-295.

19. Ό. π. σελ. 250.

Εικόνα 6.
Αγία Εφρήνη, 25-3-1977.

Ο γνωστός ιερέας και άριστος ιεροκέρυκας, αγωνιστής Κοσμάς Φλαμιάτος θα διδάξει για λίγο στα Φαρακλάτα και περιοδικά στη Θηνιά, στην Άσσο και στα Κουρκουμελάτα²⁰.

Στην περιοχή της Ερύσσου στο χωριό Πλαγιά τα πρώτα γράμματα τα διδάσκει ο παπα- Γιώργης Κρητικός που θα διδάσκει αρκετά χρόνια έως τις αρχές της δεκαετίας του 1840. Στην περιοχή της Πυλάρου διδάσκει τα παιδιά ο παπα- Παναγής Γεωργίου Αντύπας. Στα 1849 υπάρχει ένα ιδιωτικό σχολείο στα Ποταμιανάτα και μάλιστα στεγάζεται «στο παλάτι» του Κωνσταντίνου Ποταμιάνου και εισπράττει νοίκι το μήνα 3 δίστηλα²¹.

Μια σειρά από αντιστασιακούς δασκάλους ενάντια

στην κυβέρνηση της αγγλικής κατοχής διδάσκουν σε πρωτοβάθμια σχολεία, τα οποία ελέγχει η ξενική εξουσία, προσπαθώντας να έχει το έλεγχον της σχολικής και καθημερινής ζωής τους. Τέτοια δάσκαλοι ήταν οι: Κωνσταντίνος Μαράτος στα Φαρακλάτα, Γεώργιος Φλωριάς στα Φερεντινάτα και Χαράλαμπος Τρουγιάνος στα Τρωιαννάτα²². Στην Άσσο διδάσκει ο ιδιωτικός δάσκαλος Γεράσιμος Ιωάννη Βουλιμής, ο οποίος πλήρωσε πρόστιμο από την κυβέρνηση, λόγω που χωρίς κυβερνητική άδεια λειτούργησε το σχολείο του. Τέτοια σχολεία που δεν ήταν σύννομα με την κυβερνητική άδεια ιδρύθηκαν σε πολλά χωριά της Κεφαλονιάς, αλλά η τύχη τους ήταν ελεγχόμενη από την αγγλική δυνάστευση.

Οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες με πρώτη αυτή

20. Ο Κοσμά Φλαμιάτος ήρθε πολλές φορές αντίθετος με την τότε Αγγλική Κυβερνητική Αρχή, από την οποία και καταδιώχτηκε. Για να τον δελεάσουν του πρόσφεραν θέση σε διδασκαλική έδρα στην Κέρκυρα, αλλά αυτός αρνήθηκε. (Βλ. Η. Τσιτοέλης, τ.1^{ος} σελ. 775 και σελ.910. πρβλ Μιράντα Παξιμαδοπούλου – Σταυρινού, *Οι εξεγέρσεις της Κεφαλονιάς κατά τα έτη 1848 και 1849*, Αθήνα 1980, σελ. 108).

21. Βλ. ΓΑΚ, Βιβλίο Αποφάσεων Πολιτικού Αρχείου Αργοστολίου 1851 II, φ. 21r.

22. Βλ. Άγγελος- Διονύσιος Δεμπόνος, *Η παιδεία στην Κεφαλονιά τα χρόνια της Αγγλοκρατίας, περιοδικόν* «Παρνασσός», τ. ΚΔ (1832), σ.σ. 246-295. Οι δυο αυτοί δάσκαλοι διώχθηκαν με ενέργειες του Έπαρχου και τα σχολεία τους κλείστηκαν (Βλ. Εφημερίδα Φιλελεύθερος, φυλ. 51, 20-8. 1851, σελ.4 Πρβλ εφημερίδα Αναγέννησις φ. 28, 11-8-1851, σελ. 4.).

Εικόνα 7.
Αγιασμός- Δημοτικό Σκάλας,
16-9-79.

το άνοιγμα των σχολείων χωρίς κυβερνητική άδεια, θα κλείσουν και θα καθιερωθεί πρόστιμο μια λίρα στερλίνα στο δάσκαλο που δεν υπάκουσε τον ισχυρό δυνάστη. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η περίπτωση του αξιόλογου Ευάγγελου Πανά, μετέπειτα Ευσέβιου, που πριν ντυθεί το ιερατικό σχήμα, διδάσκει στο Αργοστόλι. Συνάντησε αντιδράσεις από τους δασκάλους της πόλης αυτής και αναγκάστηκε να διακόψει²³.

Στο Αργοστόλι παρουσιάζεται μια αξιόλογη μορφωτική διαδικασία πάνω στη στοιχειώδη -πρωτοβάθμια εκπαίδευση των νέων στη δεκαετία του 1840 από τον Νικόλαο Σκιαδά, ο οποίος θα συστήσει ιδιωτικό σχολείο και θα τον ακολουθήσουν δυο τουλάχιστον ιδιωτικά σχολεία τα οποία διευθύνονται από γυναίκες. Η μία είναι η Γιούλια Φωκά σύζυγος του Κοσμά Πεφάνη και η άλλη παραμένει άγνωστη δασκάλα, που η αμοιβή της ήταν πιο ακριβή από την προαναφερόμενη. Στα τέλη της ίδιας δεκαετίας θα συσταθεί ιδιωτικό σχολείο από τον Γεράσιμο Άννινο, όπου σ' αυτό φοι-

τούν παιδιά ανεπτυγμένων πνευματικά γονέων με σχετικά ακριβά δίδακτρα. Ένα δίστηλο το μήνα για κάθε μαθητή. Επίσης, ιδιωτικό σχολείο θα ανοίξει και ο Ιωάννης Στεφάνου Χοϊδάς με δίδακτρα ένα σελίνι το μήνα.

Η εκπαίδευση νέων ατόμων στις γνωστές για κείνη την εποχή γλώσσες, γραικικά, ιταλικά και γαλλικά θα διδάχτούν από τον Ονούφριο Μάρκου Καρούσου και Ιωάννη Βρωθοντό. Ο Καρούσος θα παραδίδει μαθήματα και σε ενήλικες.

Στην εκπαιδευτική διαδικασία θα «πρωτοστατήσει» σε ευρύ κύκλο μαθητών η αλληλοδιδασκτική μέθοδος, ιδίως κατά το 1850 στο Αργοστόλι και θα την υποστηρίξουν οι: Νικόλαος Κωνσταντίνου Μακρής, Γεώργιος Ιωάννη Κρασσάς, Γεράσιμος Ιωάννη Σπινέλης και ο Γεώργιος Κολλιόπουλος, Ο τελευταίος δεν ήταν Κεφαλονίτης δίδασκε στο Αργοστόλι αλλά διακρίνεται για την ακριβή αμοιβή του, δυο τάλιρα δίστηλα τον μήνα²⁴.

23. Ηλίας Τοιτσέλης, τ. 1^{ος} σελ 906.

24. Ό. π. σημείωση 18.

Εικόνα 8.
Δ.Σ. Σκάδας, 1972-73.
Αρχείο Ιωάννη Γιωτογιάννη.

Τη χρονιά του 1850, ιδρύεται στο Αργοστόλι ιδιωτικό σχολείο, τύπου συνεταιριστικού, με την ονομασία *Εδδηνικόν Εκπαιδευτήριον* και στεγάζεται στην οικία της κληρονομιάς Δ. Λιβιεράτου. Τη διεύθυνση θα αναλάβει ο θεολόγος αναγνώστης, Μιλτιάδης Κουρβισιάνος έχοντας συνεργάτες του, τους Δημήτριο Δαυή και Παναγή Κουρκουμέλη. Και οι τρεις ήταν σπουδαία αντιστασιακά μέλη και ανήκαν στο προεδρείο του Δημοτικού Καταστήματος Αργοστολίου. Με την ίδια επωνυμία *Εδδηνικόν Εκπαιδευτήριον*, συστήνεται πριν την Ένωση, τον Ιούλιο του 1863 ιδιωτικό σχολείο υπό τη διεύθυνση του Άγγελου Πεφάνη. Το σχολείο χωρίζεται σύμφωνα με τη διακήρυξή του σε κατώτερο και σε ανώτερο με αρκετά ανεπτυγμένο φάσμα διδασκαλίας²⁵.

Το 1830 έως και το 1835 ο Άγγλος DIXON με τη σύζυγό του μετά από κυβερνητική άδεια θα εγκαταστήσουν σχολείο και όπως το έλεγαν «*Οικοτροφείον Κορασίδων*» στη γυναικεία μονή του Αγίου Ανδρέα στην Μπλαπηδιάς, όπου εφάρμοζαν τα νεώτερα παιδαγωγικά συστήματα στις Κεφαλοντιπούλες. Παράλληλα με αυτή τη σχολή των κο-

ρασίδων υπάρχει στο Αργοστόλι και αγγλική σχολή αρρένων. Στο προσεισμικό χώρο της σχολής σήμερα στεγάζεται το αρχαιολογικό μουσείο του Αργοστολίου. Αρχικά σ' αυτή τη σχολή δίδαξαν την αγγλική ο Ιωάννης Αναστασίου Ραζής και οι Άγγλοι: Makiler φιλολογία και H.P. Wright, μαθηματικά και θεολογία. Οι δυο Άγγλοι διακρίθηκαν για την ευρυμάθεια τους και τον ελληνικό χαρακτήρα της μόρφωσής τους²⁶.

Κατά τις αρχές της δεκαετίας του 1860 προβάλλει στο Αργοστόλι και η ξενόγλωσση σχολή που ανοίγουν Καθολικές καλόγριες και στην οποία διδάσκουν γαλλικά. Σ' αυτή τη σχολή θα μαθητεύσουν κορίτσια της ανώτερης κοινωνίας. Υπάρχει όμως κίνδυνος προσπλητισμού στο δυτικό δόγμα και έτσι δημιουργούνται κάποια προβλήματα από αντιδράσεις εθνικιστών.

Στα 1863 προβάλλει και άλλο ιδιωτικό σχολείο στο Αργοστόλι υπό τη διεύθυνση μιας Αγγλίδας δεσποινίδας και για ένα μικρό διάστημα τη διεύθυνση την είχε η γυναίκα του Ανδρέα Λασκαράτου, η οποία σταθμίζοντας την αδυναμία της εποχής και την έλλειψη νέων προτύπων εκπαιδευτικών ανοιγμάτων εγκαταλείπει τη σχολή.

Το βασικό άνοιγμα της εκπαίδευσης εκείνη την εποχή θα σημαδευτεί όταν ο επίσκοπος Κέρκυρας, Πολίτης Αθανάσιος, θα εισαγάγει στα κατώτερα σχολεία της Επτανήσου την αλληλοδιδασκτική μέθοδο. Το σύστημα ψηφίστηκε στα 1821, αλλά γύρω στα 1826 μπήκε σε πρακτική εφαρμογή, με αποτέλεσμα να ιδρυθούν Αλληλοδιδασκικά σχολεία ως σχολεία προπαρασκευαστικά.

Ακολούθησε ένας δεύτερος κύκλος με ανώτερο χαρακτήρα εκπαίδευσης που αντιστοιχεί σήμερα στην Δευτεροβάθμια κλίμακα επί αρμοσθεία του Adam²⁷, ο οποίος και τοποθέτησε στη διεύθυνση του Λυ-

25. Αγγελία προς σύστασιν Εδδηνικού Εκπαιδευτηρίου στην Εφημ. ο Αθηλής Ρήσοπάσης, φυλ. 46, 3 και 15 Αυγούστου 1863, σελ. 4.

26. Βλ. Άγγελο- Διονύση Δεμπόνος, *Η παιδεία στην Κεφαλονιά τα χρόνια της Αγγλοκρατίας, περιοδικόν* «Παρνασσός», τ. ΚΔ (1832), σ.σ. 246-295.

27. Ηλίας Τσιτσέλης, τ. 2^{ος}, σ.σ. 570-573.

Εικόνα 9.
Δημοτικό Αγίου Νικολάου
Πυργί.

κειού Αργοστολίου τον Κωνσταντίνο Σακελλαρόπουλο. Οι Άγγλοι συσταίνουν πολλά αλληλοδιδασκτικά σχολεία σε πολλά χωριά, ενώ στις πόλεις των νησιών κάνουν Λύκεια και ιεροσπουδαστήρια στην Κέρκυρα. Στο Αργοστόλι και στο Ληξούρι θα ιδρυθούν από ένα Λύκειο, ενώ στα χωριά της Κεφαλονιάς τα αλληλοδιδασκτικά ήταν πολλά.

Ο Ανδρέας Λασκαράτος γράφει τις κρίσεις του για αυτά τα σχολεία *«Τα αλληλοδιδασκτικά ως σχολεία έπρεπε να σπείρουν οδοῦδε εις τον δαόν και να γενικέψουν την στοιχειώδη παιδείαν. Τα Δευτερεύοντα να δώσουν φώτα και να σχηματίσουν ποδῆτες. Το ιεροσπουδαστήριον έπρεπε να δώσει ιερείς άξιους του ονόματος αυτού..»*²⁸.

Η Αγγλική «Προστασία» βρήκε το γυναικείο πληθυσμό του νησιού σε πλήρη αγραμματοσύνη : *«Τα γράμματα στες γυναίκες εδεωρούντο σαν ένα πράγμα*

*ποδῦ επικίνδυνο. Οι γυναίκες ενόμιζαν πως μία φορά που οι κόρες των ήδεδε μάθουνε γράμματα ήδεδε τα μεταχειρισθούνε για να γράφουνε γραμματάκια ερωτικά και να διαβάζουνε τες απόκριες»*²⁹.

Ιδρύονται δυο σχολεία θηλέων, ένα στο Αργοστόλι κι ένα στο Ληξούρι, αλλά η έλλειψη περισσότερων τέτοιων σχολείων αφήνει τα κορίτσια στην πλειονότητα του νησιού αγράμματα και αναλφάβητα. Ενδιαφέρον όμως έχει η ίδρυση Παρθενωγείων που συστάθηκε τα πρώτα αγγλικά χρόνια στο Αργοστόλι και το διεύθυνε η Αγγλίδα Μόρφη. Τη διαδέχτηκε στα 1852 ο Σπυρίδων Ιωάννη Βέγια *«εις εκ των ευμεθοδιωτέρων και φιλοπονωτέρων διδασκάλων της νήσου»* ο οποίος στα 1854 ανέλαβε τη διεύθυνση του αλληλοδιδασκτικού σχολείου στο Αργοστόλι, καθώς και την εποπτεία όλων των αλληλοδιδασκτικών σχολείων της νήσου.

28. Βλ. Ανδρέας Λασκαράτος, *Τα μυστήρια της Κεφαλονιάς*, εν Κεφαλληνία εν τη Τυπογραφία «Η Κεφαλληνία 1856».

29. Ό.π. Κεφάλαιο 4°.

Εικόνα 10.
Δημοτικό Ζερβάτων, 1975.

Το Παρθεναγωγείο στο Ληξούρι από το 1851 δι-
εύθυνε η Αγγλίδα Λάιζα Βάρκερ Ραμάνδα³⁰. Τον
Ιανουάριο του 1860 μετά από επιτυχή διαγωνισμό
τη διεύθυνση του σχολείου, που είχε ήδη μετατρα-
πεί σε σχολείο «ένδεων κοριτσιών», ανέλαβε η
Αγγελική Βεργωτή³¹. Παρόλη την ίδρυση των
παρθεναγωγείων, τα κορίτσια στο νησί δεν μαθαί-
νουν ούτε τα πρώτα γράμματα της στοιχειώδους
πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, ιδιαίτερα εκείνα της
υπαίθρου, που τα δυναστεύει η νοοτροπία των γο-
νέων τους, με τη μόρφωση θα αποκοπούν από την
πατροπαράδοτη γραμμή «*η γυναίκα πρέπει να είναι
στο σπίτι και στη δουλειά...*». Οι γυναίκες της ανώτερης
τάξεως φοιτούσαν σε δημόσια σχολεία ή είχαν δι-
δασκάλους στο σπίτι, όπου μάθαιναν ανάγνωση
διδάσκοντας κάποια ξένη γλώσσα και διάβαζαν
και κανένα ρομαντικό μυθιστόρημα. Στα 1860
ιδρύεται στο Αργοστόλι το ιδιωτικό Παρθεναγω-
γείο της Ζαΐρας Χοϊδά, με εξαιρετικές επιδόσεις

εφαρμόζοντας νέα για κείνη την εποχή εκπαιδευ-
τικά συστήματα. Το εκπαιδευτήριο αυτό έπασχε
στο χώρο λειτουργίας του, αναζητώντας στην πόλη
του Αργοστολίου ένα ιδανικό κτήριο για να φιλο-
ξενήσει όλες τις ανάγκες του, πράγμα που κείνη
την εποχή δεν βρισκόταν³².

Γενικά τη στοιχειώδη εκπαίδευση κατά την αγγλι-
κή περίοδο δεν τη στηρίζουν ούτε οι φορείς της
Πολιτείας, ούτε οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί που ζουν
μέσα σε ένα απαρχαιωμένο σύστημα και αρκούν-
ται σε στείρες αντιλήψεις και δράσεις. «*Αποκάτου
από την προστασία η παιδεία ήτανε παραμελημένη και
μάχιστα τώρα στους ύστερους χρόνους. Οι περισσότεροι από
τους δημοτικούς δασκάλους ήτανε αγράμματοι και οι τάχα-
τες Εδδηνοδιδάσκαλοι έξω από δυο ή τρεις δεν έκανανε
άδδο παρά να διαβάζουνε εις τα παιδιά εξηγήσεις οπού εί-
χανε από τους δασκάλους τους*»³³.

Με το άρθρο 1 της 65^{ης} πράξεως της Βουλής ορί-
στηκε ειδικός επόπτης στην παιδεία. Είναι ένας
από τους πέντε Επαρχιακούς Συμβούλους «*επί της
γεωργίας, εκπαιδεύσεως και παντός είδους εγχωρίου βιο-
μηχανίας*». Καθήκον του είναι «*Να πληροφορεί τις
αρμόδιες αρχές για την δραστηριότητα των διδασκάλων και
για την πρόοδο των σχολείων*»³⁴.

Φάνηκε μια ανάσα για την παιδεία και τη μορφω-
τικής της διαδικασία με την εκλογή στο σώμα του
λαοπρόβλητου Δρ. Παναγή Τυπάλδου Ξυδιά, αλ-
λά ο «*Άρχων της Παιδείας*», παύτηκε από τον Έπαρ-
χο³⁵ μετά από 55 μέρες, λόγω που ήταν αντιστασια-
κός. Ο Τυπάλδος Ξυδιάς αντικαταστάθηκε από
τον Επαρχιακό Σύμβουλο, που ήταν τρίτος στη
σειρά, τον Ιωάννη Μεταξάς Ιακωβάτο³⁶, αφού
πρώτα ελέγχτηκε η θέση του για να μην ανήκει

30. Ηλίας Τσιτσέλης, τ. 1^{ος} σελ 845.

31. Βλ. Άγγελο- Διονύση Δεμπόνος, *Η παιδεία στην Κεφαλονιά τα χρόνια της Αγγλοκρατίας, περιοδικόν* «Παρνασσός», τ. ΚΔ (1832), σελ. 257.

32. Εφημ. *Η Διασπομένη*, φυλ.40, 27-7-1861, σελ. 4.

33. Εφημ. *Η Σφήκα*, φυλ.6, 28-9-1867, σελ. 3, σκέψεις του Παναγιώτη Πανά.

34. ΓΑΚ, Πρακτικά Επαρχίου Κεφαλληνίας, βιβλίο ΕΚ-Π 84, ΦΥΛ. 50.

35. Το δικαίωμα του Έπαρχου πήγαξε από τα άρθρα, 5, 6, και 7, τμήμα 1^ο κεφάλαιο 7^ο του Συντάγματος.

36. Βλ. εφημ. *Χωρικός*, φυλ.12, 5-5-1850, σελ 4. και εφημ. *Παιδαγωγός* φυλ. 7, 14-7-1850, σ.σ. 3-4.

Εικόνα 11.
Δημοτικό Σχολείο
Τουδιάτων.

στην αντιστασιακή αποστασία. Είναι η περίοδος μεγάλων πολιτικών καταστάσεων και η αντιμαχία κυβερνητικών και εθνικιστών θα απλωθεί στον εκπαιδευτικό κλάδο με βασική την επιδίωξη της Αρχής να κατευθύνει και την ιδιωτική εκπαίδευση, που στην πλειονότητά της υπηρετείται από αντιστασιακά στοιχεία. Σ' αυτή ακριβώς την αντινομία, η ιδιωτική πρωτοβουλία έδρασε ευεργετικά και όσες κοινότητες μπορούν, συσταίνουν κοινοτικά σχολεία στάθμης, τα οποία ελέγχουν εκλεγμένοι εκπρόσωποι και τα συντηρούν με κανονικές εισφορές. Κοινοτικό σχολείο αξιόλογου τύπου ήταν η ΣΑΜΑΙΑ ΣΧΟΛΗ³⁷, που λειτούργησε στη Σάμη και για την οποία έχουμε την ιδρυτική της πράξη και τον οργανισμό³⁸ της.

Την πρωτοβουλία της Σάμης θα ακολουθήσουν και άλλα χωριά και κοινότητες όπως στα Τρωγιανά θα γίνει κοινοτικό σχολείο με δάσκαλο τον

Χαράλαμπο Τρωγιάνο³⁹, ο οποίος θα υποστεί δίωξη από την Αρχή και θα καταδικαστεί σε δεκαήμερη φυλάκιση και 40 σελήνια πρόστιμο. Στα Φερρεντινάτα της Πυλάρου θα υπάρξει ιδιωτική σχολή που τη διευθύνει ο Γεώργιος Φλωριάς⁴⁰, αλλά η σχολή δεν θα παραμείνει πολύ γιατί θα μπει στο μάτι του Έπαρχου που θα βρει τρόπο να διώξει τον δάσκαλο και να του επιβάλλει πρόστιμο. Επιπλέον, στην Πύλαρο λειτούργησε το κοινοτικό εκπαιδευτήριο «Εδδαίς» το οποίο συντηρείται από τριμελής επιτροπή⁴¹.

Αυτή την περίοδο της αγγλικής κατοχής όπου πολλά σχολεία της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης υπέστησαν κλείσιμο, οι διωγμοί τους στηρίχτηκαν στο νόμο που είχε ατονήσει και όριζε πως η λειτουργία του ιδιωτικού σχολείου έπρεπε να έχει κυβερνητική άδεια. Όταν ανέλαβε Έπαρχος ο Δημήτριος Καρούσος υπηρέτησε⁴² την πολιτική σκοπι-

37. Αγγελία «περί συστάσεως ιδιωτικού σχολείου Σάμης», Εφημ. *Φιδεδεύτερος* φυλ. 7, 14-7-1850, σελ. 4.

38. «Διοργανισμός της ιδιοκτησίας Σχολής Σάμης», Εφημ. *Φιδεδεύτερος*, φυλ. 10, 5-8-1850, σελ. 4.

39. Εφημ. *Φιδεδεύτερος*, φυλ. 51, 20-8-1851, σελ. 4 και εφημ. *Αναγέννησις*, φυλ. 28, 20-8-1851, σελ. 4.

40. Εφημ. *Αναγέννησις*, φυλ. 28, 20-8-1851, σελ. 4.

41. Εφημ. *Αναγέννησις*, φυλ. 9, 3-6-1849, σελ. 3.

42. Βλ. *Φιδεδεύτερος*, φύλ. 11, 12-8-1850, σελ. 3.

μότητα και έκλεισε σχολεία αλλά και συνάμα έταξε πως θα ιδρύσει νέα σχολεία της αλληλοδιδασκικής, πράγμα που πραγματοποίησε πολύ ελαττωμένα. Από τα 37 προκαταρκτικά σχολεία που προγραμμάτισε να συστηθούν μόνο στην Κεφαλονιά, ελάχιστα έγιναν.

Το πρώτο σχολείο που έκλεισε ο Καρούσος και που η σκέψη μας καταλαβαίνει πως ενέργησε με πολιτικά στρατευμένα κριτήρια, ήταν το «*Εδδηνικόν Εκπαιδευτήριον*» των τριών αντιστασιακών Μιλτιάδη Κουρβισιάνου, Δημητρίου Δαυή και Παναγής Κουρκουμέλη.

Το νησί της Κεφαλονιάς υποβαθμίστηκε στο ιδιωτικό και κοινό σχολείο μέσα στο πνεύμα του φόβου και της απομάκρυνσης από το χώρο της ελευθερίας των ιδεών, καθώς δεν υπήρξε επιπλέον και εκείνο το άνοιγμα προς τον εκπαιδευτικό που θα μπορούσε να τον εντάξει σε κάποιο ισχυρό σύστημα. Αυτοί που μάθαιναν γράμματα, ήταν αυτοί που μπορούσαν να σταθούν οικονομικά στην Ιταλία⁴³, ή μπορούσαν να ήταν σπουδαστές στην Ιόνιον Ακαδημία ή ακόμη να έχουν ιδιωτικό δάσκαλο στην οικία του.

Αυτή η μεγάλη αμάθεια που είχε ξαπλωθεί στην Κεφαλονιά δυσκόλευε τα άτομα που ήθελαν να μορφωθούν και να αποκτήσουν τις στοιχειώδεις γνώσεις γραφής και ανάγνωσης για να αποκτηθεί από κάποιον το δικαίωμα ψήφου.

Κατά το σχολικόν έτος 1852-1853 επιχειρείται μία εκπαιδευτική μεταρρύθμιση. Συστάθηκαν νέα κατώτερα σχολεία σε κάθε νησί και διορίζονται εποπτικά όργανα από ντόπιους. Ο Διευθυντής του αλληλοδιδασκτικού σχολείου στο Αργοστόλι αναγνωρίζεται ως προϊστάμενος σ' όλη την πρωτοβάθμια

εκπαίδευση του νησιού. Πρώτος προϊστάμενος ήταν ο Σπυρίδων Βέγας που εξαρτάται από τον επί της Παιδείας αρμόδιο Επαρχιακό Σύμβουλο.

Τα δημόσια προκαταρκτικά σχολεία ιδίως αυτά των πόλεων είχαν σπουδές που εξαντλούνταν σε οχτώ βαθμίδες⁴⁴. Η δομή τους ήταν ο δάσκαλος να κάνει χρέη διευθυντή με βοηθούς έναν ή δυο υποδιδασκάλους. Υπήρχε στο σχολικό χώρο και ο ραβδούχος ή παιδονόμος.

Ο μισθός του δασκάλου στα πρωτοβάθμια σχολεία είναι 5 τάλτρα το μήνα. Μετά την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1852, ο μισθός αυξήθηκε σε 8 τάλτρα με απαλλαγή των κοινοτήτων να συνεισφέρουν κατά το μισό για το μισθό αυτόν. Ο μισθός αυτός θα διαρκέσει ένα χρόνο γιατί η Κυβέρνηση θα μειώσει σε 7 τάλτρα τον μήνα, για να μπορέσει να ισορροπήσει τον προϋπολογισμό της.

Πολλές κοινότητες διέθεταν ένα κτήριο για σχολείο, πολλές φορές και η τοπική εκκλησία έδινε το κελί της προς εξυπηρέτηση των παιδιών.

Το κτήριο του σχολείου ή καλύτερα η ανεύρεση χώρου για τους μαθητές πολλές φορές δημιουργήσε συναγωνισμό και άμιλλα στα γειτονικά χωριά για να αποκτήσουν σχολικό χώρο. Κάθε σχολείο έπρεπε να συγκεντρώνει έναν ελάχιστον αριθμό από μαθητές, γύρω στους τριάντα και αυτό σύμφωνα με την απόφαση της Γερουσίας 29-6-1854 για να μπορεί να λειτουργεί. Στην περίπτωση που πέσει κάτω από τριάντα μαθητές το σχολείο, διαλύεται και ο δάσκαλος παύει να εργάζεται ή μετατίθεται σε ορεινή και δύσβατη περιοχή.

Ακολουθεί ένας κατάλογος⁴⁵ «αλληλοδιδασκικών δασκάλων» που υπηρέτησαν στα δημόσια σχολεία

43. Περισσότερα για την ποιότητα των δασκάλων της στοιχειώδους εκπαίδευσης στα προκαταρκτικά σχολεία και τον εξαναγκασμό να στέλνουν τα παιδιά τους στην Ιταλία ή αλλού στο εξωτερικό για να λάβουν τη σχετική παιδεία. Βλ. Εφημ. *Διαδοπαθήκη*, φυλ. 33, 23-4-1861, σελ. 3.

44. Ιωάννου Μελιδόνη, ιερέα, Κεφαλληνία Ληξούριον τη 31 Απριλίου 186, επιστολή στο Παράρτημα της εφημ. *Διαδοπαθήκη*, φυλ. 36, 24-5-1861, σελ. 3.

45. Βλ. Άγγελο- Διονύση Δεμπόνος, *Η παιδεία στην Κεφαλονιά τα χρόνια της Αγγλοκρατίας, περιοδικόν* «Παρνασσός», τ. ΚΔ (1832), σ.σ. 267-268.

Εικόνα 12.

Δημοτικό Σχολείο Βλαχάτων,
το παλιό Κτήριο, 1956-1977.

της Κεφαλονιάς από το 1852 και έπειτα. Δεν αναφέρεται η σχολική μονάδα αλλά η σειρά των ονομάτων ακολουθεί τη χρονολογική σειρά διορισμού. Ο λόγος που δε δίνεται η σχολική έδρα είναι διότι συχνά μεταβάλλονταν η υπηρεσιακή ιδιότητα του δασκάλου από τόπο σε τόπο, από σχολείο σε σχολείο.

Μιχαήλ Τυπάλδος Μπασιάς⁴⁶, Ιερέας Ζήσιμος Βαγγελάτος, ιερέας Δρ. Θ. Αλιπράντες, Παναγής Σταμάτη Ραυτόπουλος, Χαράλαμπος Κυπριώτης, Ιερώνυμος Καρούσος, Ιωάννης Χέλμης, Εμμανουήλ Λυκιαρδόπουλος, Παναγής Βρυώνης, Χαράλαμπος Βολτέρας(περιοχή Ανωγής)⁴⁷, Ιάκωβος Κύπριος, Ιωάννης Κλιμάσης, Άγγελος Κατερέλος, Αθανάσιος Ραζής, Ιερέας Ηλίας Μαγουλάς, Νικόλαος Ζερβός, Αναστάσιος Βαντόρος, Ιερέας

Γεώργιος Χωραφάς Ρακατζής, Ιερέας Ευγένιος Σταματάτος, Χαράλαμπος Καβαλιεράτος, Ευσάθιος Χαροκόπος, Χαράλαμπος Χαλικιάς, Νικόλαος Ραζής, Γεώργιος Ιγγλέσης, Ιερέας Δημήτριος Μιτάκης, ιερέας Δρ. Ι Λοβέρδος, Βασίλειος Αντίππας, Φ. Γ. Τζίμης, Αναγνώστης Ευαγγελινός Έρτζος, Ιωάννης Βρυώνης, Γεώργιος Ιγγλέσης, Κωνσταντίνος Γερολυμάτος, Σπυρίδων Σβορώνος, Αθανάσιος Πεντόγαλος, Γεράσιμος Τραυλός, Ευαγγελινός Αραβαντινός, ιερέας Διονύσιος Ζακυνθινός, ιεροδιάκονος Παρθένιος Τυπάλδος Πρετεντέρης, ιεροδιάκονος Ζαχαρίας Λοβέρδος, Αντώνιος Λ. Λιβιεράτος, Θεόδωρος Άννινος, ιερέας Άγγελος Ζερβός, Ιωάννης Καββαδίας, Νικόλαος Φλωριάς, Γρηγόριος Δημάτος, Δημήτριος Ασσάνης, Σωτήρας ν. Φερεντίνος, Κυριάκος Βουτζίνας, Δ. Λιναρδάτος, Ιερέας Παναγής Βλάχος,

46. Πρόκειται για τον μετέπειτα άγιο Παναγή, παπα- Μπασιά του Ληξουρίου, που παραιτήθηκε από το σχολείο της πόλης του, λόγω που δεν μπορούσε να αντέξει την προπαγάνδα και πίεση της Αγγλικής Αρχής.

47. Σημαντικός αντιστασιακός δάσκαλος που έδρασε στο Κάστρο του χωριού Ρίφι Παλικής μαζί με τη γυναίκα του. Σώζονται ακόμη τα ερείπια του σχολείου που αυτός έφτιαξε δίπλα στο εκκλησιάκι του Αγίου Γεωργίου στο ομώνυμο παλαιότατο Κάστρο της Ανωγής. Βλ. *Ενδυμήματα*, επιμέλεια Γεράσιμου Σωτ. Γαλανού, Έκδοση Συλλόγου Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Κεφαλληνίας και Ιθάκης, Αργιστόλι 2007, όπου άρθρο για την *Σχολή Καραβά* Ριφίου Παλικής. Το επίθετο *Καραβάς* ήταν το δεύτερο του ριζοσπάστη δασκάλου Χαράλαμπου Βολτέρα.

Εικόνα 13.
Δημοτικό Σχολείο Ραζίων,
1969.

Γεράσιμος Κυπριώτης, Σωτήριος Φερεντίνος Βιολάτος, Αναγνώστης Δημήτριος Σφαέλος, Γεράσιμος Βαλλάτος ιερέα Βελισσάριου, Γεράσιμος Νικολάου Φαραντάτος, Χαράλαμπος Κομποθέκρας, Δημήτριος Γ. Μαρκάτος, Πέτρος Παυλάτος, Ευάγγελος Τραυλός .

Στα κατώτερα σχολεία του νησιού υπάγονται και τα δυο σχολεία θηλέων. Ένα στο Αργοστόλι κι ένα στο Ληξούρι. Τα ονόμαζαν Παρθεναγωγεία ή Σχολεία Κυριών, αλλά θα καταργηθούν το 1853 για λόγους οικονομικούς, επειδή δεν κάλυπταν τα έξοδά τους μετά δίδακτρα που είχαν. Στη θέση τους θα ιδρυθούν ισάριθμα σχολεία «ένδεων νεανίδων» που θα στεγαστούν στα ίδια κτήρια με την ίδια διεύθυνση, αφού ελευθερώσουν το μισό κτήριο και να ενοικιαστεί αλλού επειδή το θεωρούσαν περιττό.

Η σχολική περίοδος άρχιζε από τον Σεπτέμβρη και διαρκούσε με ελάχιστες διακοπές έως τον Αύγουστο, που γινόταν οι εξετάσεις.

Δεν έλειπε ποτέ η επισημότητα της έναρξης και της λήξης των μαθημάτων από το Διευθυντή του σχολείου, και οι εξετάσεις γίνονταν στα σχολεία προκαταρκτικά και Λύκεια με την παρουσία των Αρχών⁴⁸.

Τη γιορτή τιμούσαν οι γονείς, οι οποίοι είχαν δικαίωμα να ρωτήσουν για την εξέλιξη του παιδιού τους, την πορεία του ακόμη και σε θέματα της καθημερινής ζωής. Πολλές φορές οι γονείς με τις ατελείωτες και σκληρές ερωτήσεις γίνονταν αφόρητοι και κινδύνευαν μέσα σε δήθεν κλίμα ενθάρρυνσης τόσο οι μαθητές όσοι και να εκτεθούν και οι δάσκαλοι⁴⁹.

48. Βλ. Χρ Λέφα, *Ιστορία της εκπαίδευσης*, εν Αθήναι, 1942 σελ. 163-165.

49. Τέτοια περιστατικά προσπαθούσαν να τα μαζέψουν οι δάσκαλοι ή να τα καταργήσουν. Πρβλ. Ανακοίνωση της Πετρισιεύου Σχολής, εφημ. *Αναγέννησις*, φυλ. 23, 7-7-1851, σελ. 4.

Εικόνα 14.
Δημοτικό Σχολείο Σάμης.

Μετά την Ένωση της Επτανήσου, η Κεφαλονιά όπως και τα άλλα νησιά του Ιονίου θα ακολουθήσει την μοίρα του Ελληνικού κράτους με όλα τα προβλήματα που ήδη εκείνη την περίοδο αντιμετώπιζε. Η παιδεία και μάλιστα η οργανωμένη πρωτοβάθμια εκπαίδευση θα συνεχίσει να παραμένει στα ίδια επίπεδα και στις ίδιες δομικές καταστάσεις. Προς το τέλος της δεκαετίας του 1870 αρχίζουν να διορίζονται δάσκαλοι σ' όλο το νησί, συνεχίζουν να διορίζονται από το τότε Υπουργείο Παιδείας και μορφωμένοι ιερείς δάσκαλοι για να στηρίξουν την πρωτοβάθμια εκπαίδευση στη βάση της. Θα εκδοθούν βιβλία που θα στηρίζουν τον δάσκαλο και τον μαθητή, αλλά θα χρησιμοποιηθούν και εκπαιδευτικά πονήματα που κατά καιρούς είχαν εκδώσει κάποιοι εκπαιδευτικοί της πρωτοβάθμιας στήριξης της παιδείας.

Οι απαιτήσεις που προέκυπταν κάθε σχολική χρονιά έως και τα τέλη του 19^{ου} αιώνα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση στην Κεφαλονιά ήταν η ύπαρξη κατάλληλου χώρου για να χρησιμοποιηθεί ως σχολείο.

Σε αρχειακό υλικό αναφέρεται πολλές φορές η συνδρομή της τοπικής εκκλησίας που παραχωρεί τα κελιά των ενοριακών ναών για να εξυπηρετηθούν οι μαθητές κάνοντάς τα χώρο εκπαίδευσης.

Το θέμα των σχολικών κτηρίων και οικοπέδων, θα πάρει μορφή με την Εγκύκλιο 13/13-9-1897 που θα οριοθετήσει και θα υποδείξει το χώρο του σχολείου όσο και τη μορφή του, ανάλογα το δυναμικό που αυτό θα μπορούσε να φιλοξενήσει. Η Εγκύκλιος όριζε κατά πρώτον τα περί σχολικού οικοπέδου και τις κατάλληλες προδιαγραφές που θα το κάνουν ικανό για να κτιστεί το σχολικό συγκρότημα.

Το οικόπεδο που έπρεπε να κτιστεί το σχολείο έπρεπε να είναι εντός του οικισμού, «...*επί κεντρικού και ευπροσπίτου της πόλεως τόπου και παρά πηγή καθού και ποσίου ύδατος, η δε μακρά απόστασις ου μόνον παρακωδύει την εις το σχολείον τακτικήν των παιδών φοίτησιν αλλὰ και εν ώρα χειμῶνος ή θέρους μάδδον εκτίθενται οι παίδες ταίς μεταβολαίς της ατμοσφαιρας...*» Δεν έπρεπε το σχολείο να είναι πλέον της μισής ώρας μακριά από τις οικίες των μαθητών και να είναι μακριά το οικόπεδό του 100 μέτρα από το κοιμητήριο. Σύμφωνα με τους ελληνικούς κανόνες (Εγκυκλ. 13 Σεπτεμβρίου 1897) για το οικόπεδο των σχολείων (...*όπως τούτο παράκηται ταις εκκλησίαις, ένθα τούτο εστίν δυνατόν, άνευ προφανούς παραβιάσεως του περι ευαέρου και ευηδίου και ευρυχώρου και ηρέμου διατάξεων της υγιεινής και της παιδαγωγικής*).

Το μέγεθος του οικοπέδου εξαρτάται από το είδος του σχολείου. Βάσει των Ελληνικών Νόμων, (Β.

Εικόνα 15.
Δημοτικό Σχολείο
Τρωιαννάτων.

διάταγμα 17 Μαΐου 1894, άρθρ. 5) ορίζουσι (το εμβαδόν του γηπέδου τούτου επί τη βάσει του αριθμού των μαθητών και δη ελάχιστον εμβαδόν γηπέδου 10 τετραγ. μέτρ. κατά μαθητήν. Ο όρος αυτός ούτος δεν είναι απαραίτητος δια τις πόλεις ή κώμας, ένθα η αξία του γηπέδου είναι μεγάλη. Δέον δε το οικόπεδο να περιλαμβάνει :

α') το σχολείον.

β') τ' αφοδευτήρια.

γ') κήπον και περιβόσδον προς παιδιάς τε και γυμνασκήν.

Η Ελληνική Κυβέρνηση «βάσει του διατάγματός της (23 Ιουλίου 1856) υπεχρέου έκαστον δήμος να παρέχη τω διαδασκάλω 2 στρέμματα γης καθ'ηρηγήσиму, ίνα οι παίδες, ιδία των γεωργών, εκμανθάνωσι την γεωργία».

Ο τύπος του σχολικού κτηρίου δεν έμεινε άμοιρος από την επίβλεψη και την πρόταση του Υπουργείου, και για διευκόλυνση δημοσίευσε το αρχιτεκτο-

νικό μέρος, ώστε να εξυπηρετήσει τόσο την πολιτεία προς την κατασκευή σχολείων, όσο και να κατευθύνει το οικονομικά δυνατόν που μπορεί να ευεργετήσει τον τόπο του κάνοντας ένα σχολείο. «... Τα μονοτάξια σχολεία και τα γραμματοδιδασκαλεία τα εν τοις χωρίοις και ταις κώμαις οικοδομούμενα δεον να περιλαμβάνωσι και κατοικία του διδασκάλου.... Το σχολείο να οικοδομηθήσεται εικότως, ως παρ' ημίν είδισται, διδόκτιστον, καθίστανται δε τότε οι τοίχοι θερμότεροι, ξηρότεροι, στερεώτεροι και μάλλον πυρρίμαχοι...»⁵⁰

Το Υπουργείο Παιδείας εξέδωσε το 1898 τους ακόλουθους τύπους δημοτικών σχολείων και βάσει αυτών των σχεδίων φτιάχτηκαν τα περισσότερα δημοτικά σχολεία πριν το 1950 στον ελλαδικό χώρο και στο νησί της Κεφαλονιάς ακολουθήθηκε αυτός ο αρχιτεκτονικός τύπος έως τους σεισμούς του 1953.

50. Β. Διάταγμα 17 Μαΐου 1894, άρθρ. 5.

Εικόνα 16.
Δημοτικό Σχολείο
Φαρακδάτων, 1971.

Ωστόσο, κάνοντας μια σύντομη αναφορά σε σχολεία στην Κεφαλονιά θα τονίσουμε την περίπτωση που κάποιοι φωτισμένοι ιερείς- δάσκαλοι του νησιού, αιώνες πριν δημιούργησαν σχολεία και σχολές και κοντά τους μαθήτευσαν μετέπειτα μεγάλα ονόματα των γραμμάτων και της προσφοράς στο ελλαδικό χώρο. Η περίπτωση του Δαμωδού, τον αδελφών Λεικούδη, και τόσων άλλων είναι τρανταχτά παραδείγματα μιας εποχής που κάτω από ξενική μπότα μπόρεσαν και βοήθησαν τούτον τον τόπο.

Ευλογημένο στάθηκε και το πέρασμα του Πατροκοσμά του Αιτωλού στο νησί μας, κατά το 1777, που σύμφωνα με την παράδοση έφτιαξε κάποια σχολεία, όπως λέγεται για το σχολείο στα Διλινάτα και στα Κουβαλάτα και αλλού.

Αξιόλογα στοιχεία για την ιστορία της εκπαίδευσης στα νησιά μας, και ιδιαίτερα για τα σχολικά κτήρια ανιχνεύονται από γραπτές μαρτυρίες και έγγραφα, μετά το χρόνο της Ένωσης των Επτανήσων με την Ελλάδα, το 1864. Το τότε ολιγόχρονο σε ζωή, Ελληνικό Κράτος έδειξε ενδιαφέρον και με τις όποιες δυνάμεις του προσπάθησε να οργανώσει την εκπαίδευση και να δημιουργήσει σχολικά κτήρια.

Βέβαια, σχολικά κτήρια έγιναν σε πρωτεύουσες και μεγάλες πόλεις. Όπως ήταν φυσικό και αδύνατο για εκείνη την περίοδο στην περιφέρεια και τα χωριά αδυνατούσαν να φτιαχτεί σχολικό κτήριο, για πολλούς και διαφόρους λόγους.

Εκεί που αδυνατούσε το κράτος έδωσε χέρι βοήθειας η Εκκλησία. Πολλά κελιά ναών χρησιμοποιήθηκαν για τάξεις σχολείων και με δασκάλους τις περισσότερες φορές τους ιερείς ή τους Γραμματοδιδάσκαλους, όπως στα χωριά : στα Μιχαλιτσάτα, στα Καμιναράτα, στα Ζώλα και σε τόσα άλλα. Επίσης, στις τελευταίες δεκαετίες του 19^{ου} αιώνα και στο πρώτο μισό του εικοστού, στο νησί μας ενοικιάζονται κατάλληλα κτήρια ή μεγάλες οικίες που χρησιμοποιήθηκαν για σχολεία όπως (το σχολείο των Σβορωνάτων στην οικία Πανά, της Κοντογενάδας έως να κτιστεί το σχολείο από το κράτος, τα χωριά της Θηνιάς είχαν νοικιάσει μεγάλες οικίες των χωριών κ.λπ.).

Σώζονται αρκετά έγγραφα –ενοικιαστήρια, στο Αρχείο Κεφαλληνίας που βεβαιώνουν αυτές τις πράξεις, για να μαθαίνουν τα παιδιά γράμματα σε κάποιο οργανωμένο χώρο.

Εικόνα 17.

Προσεισμικά το Δημοτικό
σχολείο Αργοστοδίου.

Υπάρχουν όμως και περιπτώσεις που κάποιοι ευαίσθητοι Κεφαλονίτες είτε έμεναν μόνιμα στο νησί μας είτε ήταν της διασποράς, ενήργησαν για να φτιαχτεί σχολικό κτήριο στον τόπο τους. Τέτοιες περιπτώσεις βρίσκουμε πολλές, συγκεκριμένα για κατασκευή δημοτικών σχολείων ή οικονομική ενίσχυση για αποπεράτωση του σχολείου. Είναι δε ονομαστά τα προσεισμικά αλλά και μετασεισμικά μεγάλα πνευματικά ιδρύματα-σχολεία, που προσέφεραν οι μεγάλοι Κεφαλονίτες Ευεργέτες (Βαλιάνοι, Τυπάλδος Μπασιάς, Κοργιαλένιος, Χαροκόπος, Γαλιατσάτος, Ραυτόπουλος, Πετρίτσος ...).

Πολλές φορές η εκκλησία δώρισε το οικοπέδο για να φτιαχτεί το σχολείο, όπως η περίπτωση μετά το σεισμό της ενορίας της Υπαπαντής των Ζόλων. Στη δεκαετία 1925- 1935 και λίγο αργότερα θα φτιαχτούν με κρατική μέριμνα κάποια σχολικά κτήρια στο νησί μας, όπως τα σχολεία του Ληξουρίου. Επίσης άλλα σχολεία θα είναι από την προσφορά του Συγγρού και του Όθωνος Τετене⁵¹,

όπως στα Βαλσαμάτα από όπου καταγόταν και φρόντισε ιδιαίτερω το χωριό του.

Επίσης, η αρωγή του απλού λαού να βρει χρήματα, να καταθέσει προσωπική εργασία, να δώσει το περισσευμα της τσέπης του για να φτιάξει το σχολείο του χωριού του είναι περιπτώσεις αξιοπρόσεκτες και θαυμαστές. Έτσι έχουμε πάμπολλες αναφορές δημοσιευμένες στο σύγχρονο τύπο, που δείχνουν τις εισφορές των απλών ανθρώπων για τον ιερό αυτό σκοπό, την ίδρυση του σχολείου. Άλλοτε, οι Κοινοτάρχες και οι Δήμαρχοι αγωνίζονταν για να «πέσει» ο θεμέλιος λίθος και σιγά σιγά συνέχιζαν χτυπώντας πόρτες και προτάσσοντας το χέρι, για να ολοκληρώσουν το κτήριο.

Υπήρχαν και τα ιδιωτικά σχολεία, ιδίως κατά την προσεισμική περίοδο, που συναγωνίζονταν μεταξύ τους για το πιο θα παρέχει τις καλύτερες υπηρεσίες προς τους μαθητές του. Είναι πολλές και χαρακτηριστικές οι ανακοινώσεις –διαφημίσεις στο

51. Βλ. Εφημ. *Εδηά*, φυλ.412, 15-3-1930, σελ. 4.

Εικόνα 18.
Προσεισμικό 3ο Δημοτικό
Αργοστολίου.

σύγχρονο τύπο που ενημερώνουν τους υποψήφιους μαθητές τους. Τέτοια ήταν το ιδιωτικό εκπαιδευτήριο «Αι Μούσαι» της Ουρανίας Γαλιατσάτου, το εκπαιδευτήριο η «Πρόοδος» της Άννα Ραζής και άλλα.

Υπήρξαν και φωτισμένοι παιδαγωγοί όπως την περίπτωση του Ιερέα –Δασκάλου Παναγή Αντύπα (Μανιά), ο οποίος φρόντισε να οικοδομήσει σχολείο και εκκλησία στο χωριό του, τα Αντυπάτα της Ερίσσου και το πέτυχε τη διετία 1930–32, με πολύ κόπο και στέρψη. Δεν ήταν τυχαίο που αρθογράφος με το ψευδώνυμο «Ένας» σε τοπική εφημερίδα γράφει για τον Ιερέα-Δάσκαλο Παναγή Αντύπα, εγκώμιο με τίτλο «Πως φτιάνονται τα διδασκτήρια»⁵².

Την ίδια εποχή φτιάχνεται και το διδασκτήριο των

Μακρινωτικών, που από το 1929 ο καταγόμενος από τα Δαμουλιανάτα, δάσκαλος, Ανδρέας Γαβριελάτος, είχε πρωτοστατήσει για να οικοδομηθεί.

Τοπική εφημερίδα σχολιάζει το γεγονός της θεμελίωσης του σχολείου αυτού και αναρωτιέται γιατί τα σχολικά κτήρια πρέπει να τα φτιάχνει ο απλός λαός με κόπο και με δικά του έξοδα και το κράτος να αδιαφορεί. «...*Αρκείται εις τον διορισμόν των διδασκάλων τους οποίους δεν αμείβει επαρκώς και φορτώνει εις τους ώμους των όσον το βάρος της λαϊκής παιδείας...*».

Το 1932, παραμονή της γιορτής των αγίων Σαράντα μέσα στον Μάρτιο, η γη ταρακουνήθηκε νευρικά και ξεθύμανε σεισμικά στο νησί μας. Η περιοχή όπου χτυπήθηκε πιο πολύ ήταν της Παλικής. Ο κόσμος άφησε τα σπίτια του και ανέβηκε στα ψηλώματα για ασφάλεια.

52. Βλ. Εφημερίδα «Ελνά», 30/5/1931, αρ. Φυλ. 472, σελ. 4

Ευτυχώς οι σεισμοί κόπασαν νωρίς. Δεν τράβηξαν τις μέρες πολύ. Όταν οι άνθρωποι γύρισαν σπίτια τους, μέτρησαν πολλές καταστροφές και ερείπια. Το σχολείο του χωριού Σκινιά είχε ερειπωθεί περισσότερο από τα άλλα. Περίμεναν οι κάτοικοι την κρατική βοήθεια, που ποτέ δεν ήλθε. Το σχολικό συγκρότημα είχε σμπαραλιάσει και είχε κριθεί ακατάλληλο για την ασφάλεια των μαθητών. Τη λύση την έδωσαν οι Σκινιώτες που ήταν στην Αμερική και εκείνα τα χρόνια έστελναν λεφτά στον δάσκαλο Θοδωρή Αλισανδράτο για εξωραϊσμό του χωριού τους. Μάζεψαν 70.000 δραχμές και το επιδιόρθωσαν.

Ο Μαρίνος Αλυσανδράτος που ζούσε στην Αμερική, έτυχε να έλθει εκείνες τις ημέρες στο χωριό του. Ρώτησε έκπληκτος όπως γράφει στην εφημερίδα, « Γιατί δεν επισκευάζεται, αφού το δημόσιον διέδωσεν εκατομμύρια δια την ανέγερσιν και επισκευήν των παθόντων οπωσδήποτε κτιρίων και έλαβον την απάντησιν από τους συγχωριανούς μου ότι δια σχολεία δεν ενδιαφέρονται... Ένας άδελος όμως έξυπνος και ποδύπειρος μου έδωσε την απορίαν και μου είπε: Βρε κουτέ, δεν ξέρεις το γιατί; Να: το σχολείον δεν έχει ψήφους! Σαν τα παιδιά που πηγαίνουν στο σχολείο είχαν ψήφους; θα επισκευάζετο και αυτό. Κι έτσι κι εγώ ησύχασα.»⁵³.

Δεν θα πρέπει να παραβλέψει κανείς την προσφορά του Ιωάννη Μεταξά, που ενίσχυσε οικονομικά τις κοινότητες για να φτιαχτούν ή να αποπερατωθούν κάποια σχολικά κτήρια.

Πέρασαν τα χρόνια και όλο και κάτι φτιάχτηκε από σχολικά κτήρια στην Κεφαλονιά. Δυστυχώς, όπως και οι περισσότερες οικίες και τα μεγάλα δημόσια κτήρια και παλάτια σωριάστηκαν και μετατράπηκαν σε ερείπια από το σεισμό του 1953, την ίδια μοίρα ακολούθησαν τα περισσότερα σχολικά κτήρια στο νησί μας. Υπήρχαν σχολεία με ομορφόποστιαστη πέτρα ντυμένα και με ζωνάρι πέτρινο κάτω από το παράθυρο, περιμετρικό, που το πήρε μαζί του ο σεισμός για να μη θυμίζει τον αγώ-

να του μαθητή και του λαού. Να μη θυμίζει στον απλό πολίτη πως έχει ίδρυμα για να μαθαίνει την αλφαβήτα και δυο λέξεις, για να διαβάξει το γράμμα του συγγενή του από το εξωτερικό και να του απαντά, πως είναι καλά και να μην ανησυχεί.

Καθώς, μετά από λίγους μήνες κόπασε αυτή η σεισμική αντάρα και η δίνη της καταστροφής, το κράτος και η ξένη βοήθεια έστησαν μακρόστενα παραπήγματα για να φιλοξενηθούν οι μαθητές και να μην χάσουν την εκπαίδευση που θα τους καλυτερέψει τη ζωή.

Ωστόσο, το κράτος φρόντισε κάποιους δασκάλους και δασκάλες που τότε είχαν διοριστεί στο νησί και ήταν από άλλα μέρη, κατά τον Σεπτέμβριο του '53, να τους μεταθέσει προσωρινά σε σχολεία της περιφέρειας της Δυτικής Ελλάδος, να κρατήσει μόνο τους ντόπιους δασκάλους στο πληγωμένο τους τόπο.

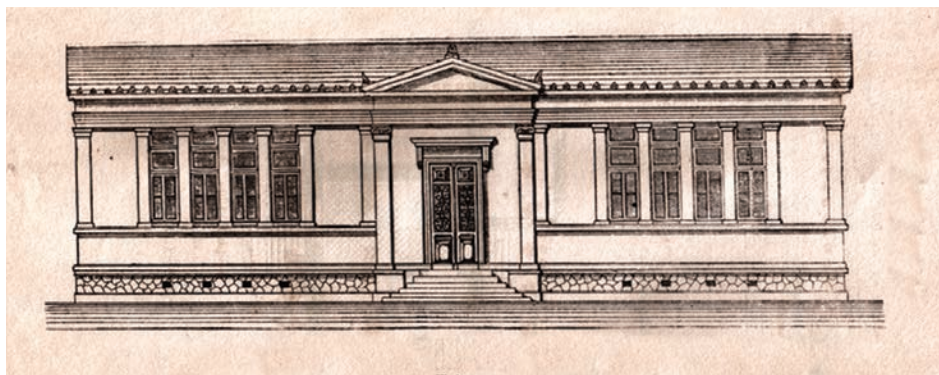
Τα σχολεία ξεκίνησαν το 1954 να λειτουργούν στα παραπήγματα. Αυτά τα παραπήγματα, που το πρωί αγκάλιαζαν τα παιδιά, τα οποία, έβλεπαν γυμνό το νησί τους, τσακισμένο από τον Εγκέλαδο, το απόγευμα και κάποια πρωινά γίνονταν σχολεία για μεγάλους, άνδρες και γυναίκες.

Οι γυναίκες να μάθουν τα οικοκυρικά και αρκετοί άνδρες να μαθητεύσουν κοντά στους Ηπειρώτες τεχνίτες, την οικοδομική και ξυλουργικής τέχνη με την οποία θα ξαναστήσουν τα νησί τους.

Τα σχολικά παραπήγματα, και οι μεγάλες σκηνές αντικατέστησαν τα δημόσια κτήρια, τα σχολεία, τα γραφεία της βοήθειας, της προσφοράς, τις εκκλησίες, μα πάνω από όλα τα νοσοκομεία που καλμάριζαν τον πόνο και σου έδιναν χέρι βοήθειας.

Στον αγώνα για να σταθούν στα πόδια τους οι αλαφιασμένοι από τον σεισμό άνθρωποι του νησιού μας, βρήκαν απάγκιο στα παραπήγματα και αυτά ως βουβά όπως ήταν, άκουγαν του πόνου τον

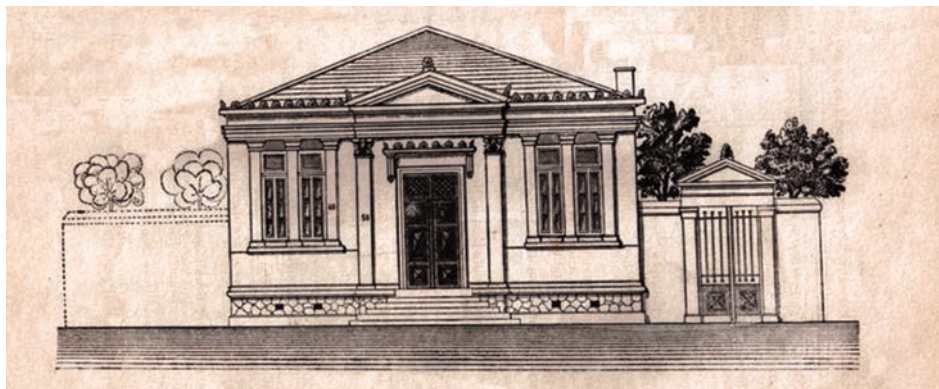
53. Εφημ. *Εδηά*, φνδ.536, 23-9-1932, σελ. 4.

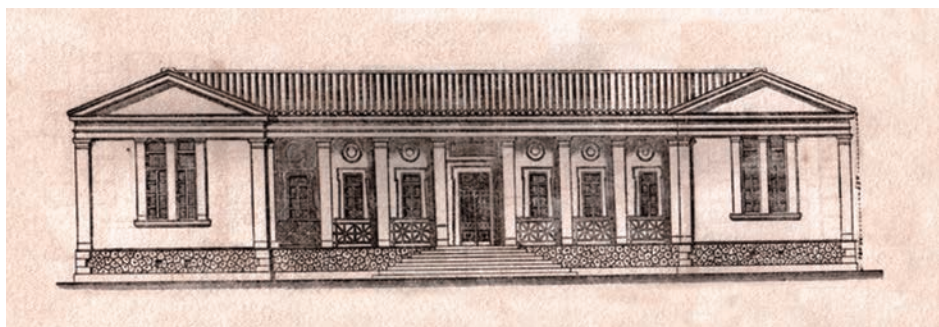
Εικόνα 19. Σχέδιο Διπάζιου.

Εικόνα 20. Σχέδιο Εξατάξιου.

Εικόνα 21. Σχέδιο Μονοτάξιου.

Εικόνα 22. Σχέδιο Τετρατάξιου.

βόγγο για όσους χάθηκαν, για όσα γίνανε σκόννη σε λίγα λεπτά. Πόσοι δάσκαλοι και δασκάλες δεν βοήθησαν τους τραυματισμένους ή πόσοι δεν πήραν το κοντύλι για να συντάξουν ονομαστικές καταστάσεις για να μοιραστεί το συσσίτιο ή ο ρουχισμός ή ακόμη και το καρβέλι το ψωμί; Πόσοι δάσκαλοι δεν πήραν πρωτοβουλία στα χωριά τους να βοηθήσουν τους τραυματισμένους και τους ανήμπορους. Και όλη αυτή την υποχθόνια οργή της φύσης την μετέτρεπαν σε στοργή και προσφορά στο συνάνθρωπο τους.

Πέρασαν τα χρόνια και άλλαξαν οι εποχές και τα οικονομικά δεδομένα. Το κράτος βοήθησε και φτιαχτήκαν στο νησί μας αξιόλογα σχολικά συγκροτήματα, που χρόνο με το χρόνο όλο και τα βελτίωνε στην κατασκευή τους. Τόσο στις πόλεις όσο και στα χωριά φτιαχτήκαν σχολεία και σε αυτά υπηρέτησαν συνάδελφοι από όλη την Ελλάδα.

Κατά τη δεκαετία 1980-1990, τα χωριά όλο και ερήμωναν από κόσμο. Οι νέοι ζητούσαν έναν καλύτερο τρόπο ζωής, που να εξασφαλίζει την σταθερή εργασία και την καλή διαβίωση. Οι μεγαλουπόλεις προσέφεραν από παλιά αυτές τις ευκαιρίες και ευκολίες. Έτσι πολλοί μετακινήθηκαν για να κατοικήσουν στις μεγαλουπόλεις. Το αποτέλεσμα ήταν στα χωριά να μην υπάρχει νεολαία, να μη γεννιούνται παιδιά και το έμπυχο υλικό των σχολείων να ελαττωθεί κατά πολύ. Πολλά σχολεία στο νησί μας για να αντιμετωπίσουν αυτό το πρόβλημα προέβησαν σε σύμπτυξη. Αλλά και αυτό το μέτρο αποδείχθηκε προσωρινό αφού τα χωριά εγκαταλείπονταν από τους νέους.

Το νησί μας είχε πάρα πολλά σχολεία. Πάνω από 112 κατά την προσεισμική και μετασεισμική περίοδο έως και το 1980.

Σήμερα ο αριθμός των Δημοτικών Σχολείων είναι περίπου 23 και μαζί με τα Νηπιαγωγεία περίπου 50. Τα μεγάλα σχολικά συγκροτήματα έχουν φτιαχτεί στις πόλεις και στα κεφαλοχώρια, που μαζεύουν τους μαθητές από τα γύρω χωριά.

Τα μετασεισμικά μικρά σχολικά κτήρια των χωριών που συνήθως ήταν μονοθέσια και διθέσια, πέρασαν στους Πολιτιστικούς Συλλόγους της κάθε περιοχής και εξυπηρετούν πολιτιστικές δραστηριότητες και εκδηλώσεις.

Μέσα στο πλήθος των σχολικών κτηρίων ενδιαφέρον αρχιτεκτονικό και μοναδικό στα Επτάνησα παρουσιάζει το κτήριο του Α' Δημοτικού Ληξουρίου⁵⁴, που είναι έργο του σπουδαίου Κεφαλονίτη αρχιτέκτονα Θουκυδίδα Βαλεντή, φτιαγμένο πάνω στην ιδεολογία του *haus* *haute*.

Σχολεία της Κεφαλονιάς κατά την τρίτη δεκαετία του 20^{ου} αιώνα και που «τιμούνται» με μια αξιολογική αναφορά ως πρωτοπόρα στο λεύκωμα της Χρυσής Βίβλου⁵⁵ είναι: Αργοστολίου, Ληξουρίου, Σάμης, σχολείο Μεσοβουνίων, σχολείο Μακριωτίων και Αγίας Θέκλης.

Στις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα οι δράσεις των εκπαιδευτικών στην Κεφαλονιά είναι αρκετές εστιάζονται αγωνιστικά σε προσπάθεια εκπαιδευτικής μορφωτικής ανανέωσης αλλά και στην εκτύπωση εκπαιδευτικών βιβλίων⁵⁶ από τους ίδιους του πρωταγωνιστές της εκπαίδευσης, βιβλία που γίνονται αποδεκτά από το Υπουργείο και χρήσιμα για τους μαθητές.

Δημοδιδάσκαλοι που παρήγαγαν τέτοιο εκπαιδευτικό υλικό, που στάθηκε χρήσιμο για τους μαθητές εντός και εκτός του νησιού ήταν: Νικόλαος Πολάνης, Σπυρίδων Ζησίμου Λιβαδάς, Χαράλαμπος Κυριακάτος, Νικόλαος Π. Ιγγλέσης, Γεώργιος Ν. Καλλίνικος, Παναγής Ροσόλυμος, Αντώνιος Δ. Μονοκρούσος, Αντώνιος Χωραφάς, Νικόλαος

Μεταξάς, Ανδρέας Καλογηράς, Ευάγγελος Κ. Μακρής, Χαρίλαος Αντωνάτος, Γεώργιος Μ. Φωτεινάτος, Παναγής Βρεττός (μουσικοπαιδαγωγός), Αριστείδης Ρουχωτάς, Παναγής Μαντέλης.

Παρόλη την υποφερτή κατάσταση που επικρατούσε στα σχολεία γύρω στην πενταετία 1920-25 άρχισαν να προβάλλουν τα προβλήματα στον τοπικό εκπαιδευτικό κλάδο. Προβλήματα που άγγιζαν τόσο τους δασκάλους όσο και τον μαθητικό πρωτοβάθμιο κόσμο.

Στους εκπαιδευτικούς αγώνες δραστηριοποιήθηκε ο Σύνδεσμος των Δημοδιδασκάλων σε πολλούς τομείς και πρόσφερε αρκετές υπηρεσίες στον τομέα της εκπαίδευσης του νησιού. Από τις αξιόλογες δράσεις του Συνδέσμου, ήταν η ενίσχυση του Ταμείου του Ορφανοτροφείου Κεφαλληνίας και αυτό γινόταν με τη διοργάνωση χοροεσπερίδας κατά την περίοδο γιορτών και καρναβαλιού.

Από τους πρώτους προέδρους του Συνδέσμου ήταν ο Γεράσιμος Γαλάνος, το 1924, ο οποίος είχε αναπτύξει μεγάλη δραστηριότητα εκδηλώσεων και συγκεντρώσεων μεταξύ των δημοδιδασκάλων.

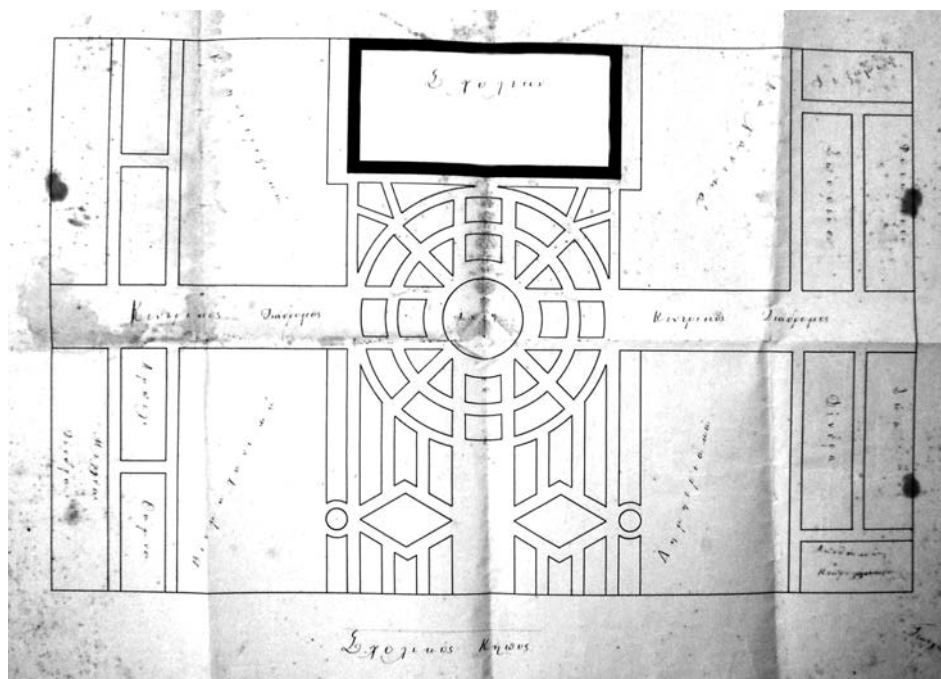
Ο Σύνδεσμος δραστηριοποιήθηκε ακόμη περισσότερο από τον επιθεωρητή Γρηγόρη Καρατάσало, 1925 έως και 1935, που έκανε αξιολογικό έργο εκείνη την περίοδο⁵⁷. Το Διοικητικό του Συνδέσμου ενεργοποιούσε τις κυρίες του Αργοστολίου όχι μόνο για οικονομικής ενίσχυσης αλλά και για βοήθεια κατά τη διαδικασία των χοροεσπερίδων και άλλων δραστηριοτήτων που σκοπό είχαν τη βοήθεια των απόρων και ορφανών παιδιών. Αυτές τις κυρίες που έδιναν την αρωγή του απλόχερα στις

54. Βλ. Έντυπο έκθεσης φωτογραφικού και αρχειακού υλικού για το Α' Δημοτικό Σχολείο Ληξουρίου- (κτήριο Βαλεντή) 2013 «*Τα ογδόντα χρόνια του Α' Δημοτικού Ληξουρίου*». Επιμέλεια: Γεράσιμος Σωτ. Γαλάνος, Υπό την αιγίδα της Κ.Ε.ΔΗ.ΚΕ του Δήμου Κεφαλονιάς.

55. Βλ. Πανελλήνιον Λεύκωμα Εθνικής Εκατονταετηρίδος, 1821-1930, «*Η Χρυσή Βίβλος του Ελληνισμού*». Τόμος Ε', Παιδεία, Νεοελληνική Φιλολογία, Εν Αθήναι, 1930.

56. Βλ. *Ενδυμήματα*, 2008, έκδοση Συλλόγου Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Κεφαλληνίας και Ιθάκης, 2008, Επιμέλεια: Γεράσιμος Σωτ. Γαλάνος- Χρήστος Παπουτσής.

57. Ένας τέτοιο πετυχημένος χορός πραγματοποιήθηκε, στις 22 του Φλεβάρη 1930 στην αίθουσα του Κοινωνικού Συνεργατικού Συνδέσμου στο Αργοστόλι.

Εικόνα 23.
Σχολικός Κήπος σε σχέδιο
του Αηζουρίου- σχέδιο.

εκδηλώσεις του Ορφανοτροφείου ήταν: Ε. Περ-
ρακάκη, Κάτε Τούλ, Ολυμπία Δ. Τραυλού, Αδα-
μαντία Φωκά. Επίσης πρωτοστατούσαν για την
οργάνωση αυτών των χοροεσπερίδων υπέρ του
Ορφανοτροφείου, ο δικηγόρος Νικόλαος Κρητι-
κός και ο δημοδιδάσκαλος Παναγής Βουτσινάς.

Στις 14 Φεβρουαρίου 1931 σε τοπική εφημερίδα⁵⁸
του νησιού μας δημοσιεύτηκε ένα άρθρο με τίτλο
το «Διδασκαλικόν πρόβλημα». Επρόκειτο για μια
συνέντευξη με το Διοικητικό του Συνδέσμου Δη-
μοδιδασκάλων Κεφαλληνίας που δόθηκε σε αρ-
θρογράφο της εφημερίδας. Η συνέντευξη αναφε-
ρόταν για την κατάσταση που βρισκόταν τότε ο δι-
δασκαλικός κόσμος και τις μεγάλες δυσκολίες που
αντιμετώπιζαν οι εκπαιδευτικοί.

«Ο Διδασκαλικός κόσμος ευρίσκεται εις τεθείαν απόγνω-
σιν, διότι καταπατούνται τα δίκαια αιτήματα του κλάδου και
ούτω η δαϊκής εκπαίδευσις καταβαρυνώνεται.. 300 δη-
μοδιδασκάλων αι προαγωγαί μένουν ανεκτέδεστοι από διε-
τίας. 1200 δημοτικά σχολεία εργάζονται εδωπτεύεσθαι ένε-
κεν του μη διορισμού δημοδιδασκάλων εις αυτά, υποχρε-
ουμένων των δούτων να εργάζονται υπερανθρώπως ίνα αν-
ταποκριθώσιν εις τας ανάγκας της εκπαιδύσεως και επο-

μένως καταντά εις πλείστα σχολεία ο αριθμός των μαθητών
να φθάνη εις 100 ή 150 μαθητάς εις έκαστον διδάσκαλον.
Ταυτοχρόνως δε ένα ημιγυμνάσιον με 17 !! μαθητάς έχει
δυο καθηγητάς. 1500 νέοι πτυχιούχοι δημοδιδάσκαδοι
περιμένουν διορισμόν εις κενάς θέσεις.

Εκ των 14.000 δημοδιδασκάλων οι 7.500 αμείβονται με
μισθόν 1350 έως 2.000 δραχ κατά μήνα. Εις όδους τους
δημοσίους υπαδδήδους εδόθησαν τα 3/16 του μισθού των
ως επίδομα, μόνον οι δημοδιδάσκαδοι δεν λαμβάνουν τί-
ποτε. Δια την εκτέδευση των αιτημάτων τούτων ουδεμία νέα
φοροδογία ή επιβάρυνσις αναγκαία, καθόσον εκ της υπαρ-
χούσης ήδη φοροδογίας υπέρ της Εκπαιδύσεως, περισ-
σεύουν 100-150 εκατομύρια ετησίως.

Τα δίκαια ταύτα αιτήματα ας λάβη υπ' όψει η Κυβέρνη-
σις ίνα ανατείδδωσιν ευτυχέστεραι ημέραι εις την δημο-
τικήν εκπαίδευσιν προς το συμφέρον των τέκνων του Λαού
και προς ευημερίαν της Πατρίδος μας.».

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα τρία διδασκαλικά
Συνέδρια που πραγματοποιήθηκαν στην Κεφαλο-
νιά το 1929 έως το 1932 τα οποία έδωσαν μια ανα-
κούφιση συνεργατικής εμπιστοσύνης ανάμεσα
στους εκπαιδευτικούς και στους μαθητές. Η βάση
αυτών των συνεδρίων ήταν η Εκπαιδευτική Με-
ταρρύθμιση του 29 που έδινε ελπίδες για ένα ορ-
γανωμένο εκπαιδευτικό σύστημα με υποχρεωτική
εξάχρονη δημοτική εκπαίδευση.

Το διδασκαλικό Συνέδριο του 1929

Με πρωτοβουλία του επιθεωρητού Γρηγόρη Κα-
ράτσαλου, πραγματοποιήθηκε εκπαιδευτικό συνέ-
δριο στα τέλη του Μαΐου 1929, στο Αργοστόλι. Στο
συνέδριο συμμετείχαν οι δάσκαλοι του Αργοστο-
λίου και των περιχώρων και συζήτησαν τα εξής
θέματα: «1) Περί σχολείου εργασίας και τα περί
του δυνατού της εφαρμογής του εν Ελλάδι. 2) περί
ωρολογίου και αναλυτικού προγράμματος των
μαθημάτων του Δημ. Σχολείου και 3) Περί μεθό-
δου διεξαγωγής της διδασκαλίας των γλωσσικών
μαθημάτων ως και της Ελληνικής ιστορίας.

58. Εφημ. Εδήα, 14 /2/1931, φυλ. 457, σελ. 1.

Ακολούθησαν και τοπικά συνέδρια με τους δασκάλους ανά επαρχία, στην Πάλη και στη Σάμη.

Στα τοπικά αυτά συνέδρια παραβρέθηκαν 80 δάσκαλοι και διδασκάλισσες του νησιού μας. Πρακτικογράφοι ορίστηκαν οι δάσκαλοι, Γαλάνος και Μπελετσιώτης.

Δάσκαλοι που εισηγήθηκαν διάφορα παιδαγωγικά θέματα ήταν: Γεωργόπουλος, Τζουγάνης, Μοσχονάς, Καλογεράς, Γαλάνος, Κατσαίτης, Βιτωράτος, Ανδρεάτος και άλλοι.

Για το πρώτο θέμα συζητήθηκαν πολλά αλλά οι δάσκαλοι αποφάσισαν από κοινού, «*όπως η εφαρμογή να αρχίσει κατόπιν πειραματισμού, εφόσον ο διδασκαλικός κόσμος δεν είναι διατεθειμένος να δέχεται ασυζητητί και άνευ πειραματισμού τα παιδαγωγικά συστήματα ξένων κρατών, άπνα εφαρμοζόμενα εν Ελλάδι, πιδανόν και να ναυαγήσουν*»⁵⁹.

Συζητήθηκαν και τα άλλα θέματα ζωηρότατα και τα πορίσματα και οι καταλήξεις βρήκαν ομόφωνα τους εκπαιδευτικούς.

Το διδασκαλικό Συνέδριο του 1930

Στα μέσα του Ιουνίου του 1930 πραγματοποιήθηκε παιδαγωγικό συνέδριο από το στην αίθουσα του Συνεργατικού Συνδέσμου στο Αργοστόλι. Μίλησαν δάσκαλοι για τις μεθόδους διδασκαλίας που ακολουθούσαν. Έγινε μεγάλη συζήτηση για το «*Σχολείο Ενεργείας*», όπως το αποκαλούσαν κάποιοι εκπαιδευτικοί.

Ακουστήκαν πολλές γνώμες γύρω από αυτό το σχολείο και πολλοί δάσκαλοι ανέπτυξαν τις ιδέες τους και τις γνώμες τους πάνω σε αυτό το θέμα. Δεν υπήρχε σύγκληση απόψεων για αυτό το «*Σχολείο Ενεργείας*» και μάλιστα υπήρξαν πολλές διαφωνίες. Ο τύπος της εποχής σχολιάζει. «*Εν τη εφαρμογή οι διάφοροι υποδείξεις των εν Αθήναις προϋσταμένων της*

Δημοτικής Εκπαιδεύσεως ναυαγούσι, διότι δεν είνε και μεταξύ των σύμφωνοι. Οι σπουδάσαντες παιδαγωγοί εν Γαδδία ζητούσι να εφαρμόσωσι την εν Γαδδία μέθοδον, οι φοιτήσαντες εν Γερμανία δέδουσι την δαδασκαλίαν όπου γίνεται εις το Βεροδίνον και τέδος οι εν Αμερική διδασκόντες αξιούσι παρά των διδασκόντων να είνε όπως οι εν Νέα Υόρκη διδάσκαλοι. Αλλά το τελευταίον αποβαίνει κάπως ασεϊόν. Πρέπει να μη γνωρίζη ένας πως είνε η δημοτική Εκπαιδευσις και τι κοδοσοσιαία μέσα διαδέτει εκεί δια να ζητή παρά των διδασκόντων να γίνουν όμοιοι προς τούς εν Αμερική»⁶⁰.

Στο συνέδριο αυτό μίλησαν στους διδασκάλους ο Επιθεωρητής και ο πρώην τότε επιθεωρητής Λιβαδάς καθώς και ο ιατρός Πυλαρινός για θέματα υγιεινής.

Το διδασκαλικό Συνέδριο του 1932

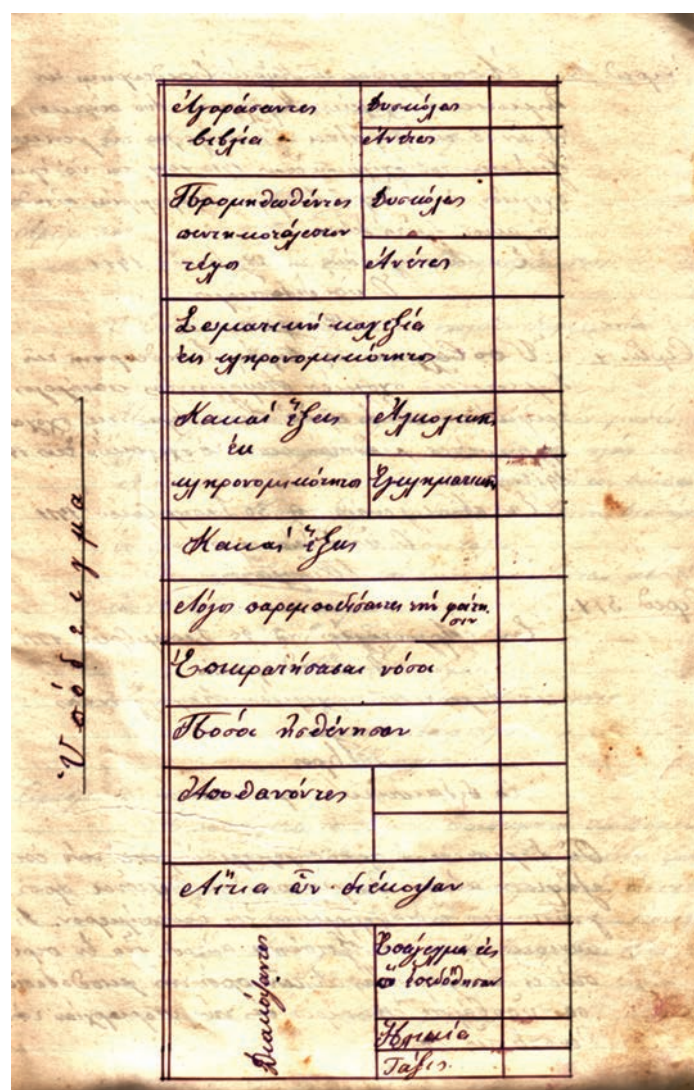
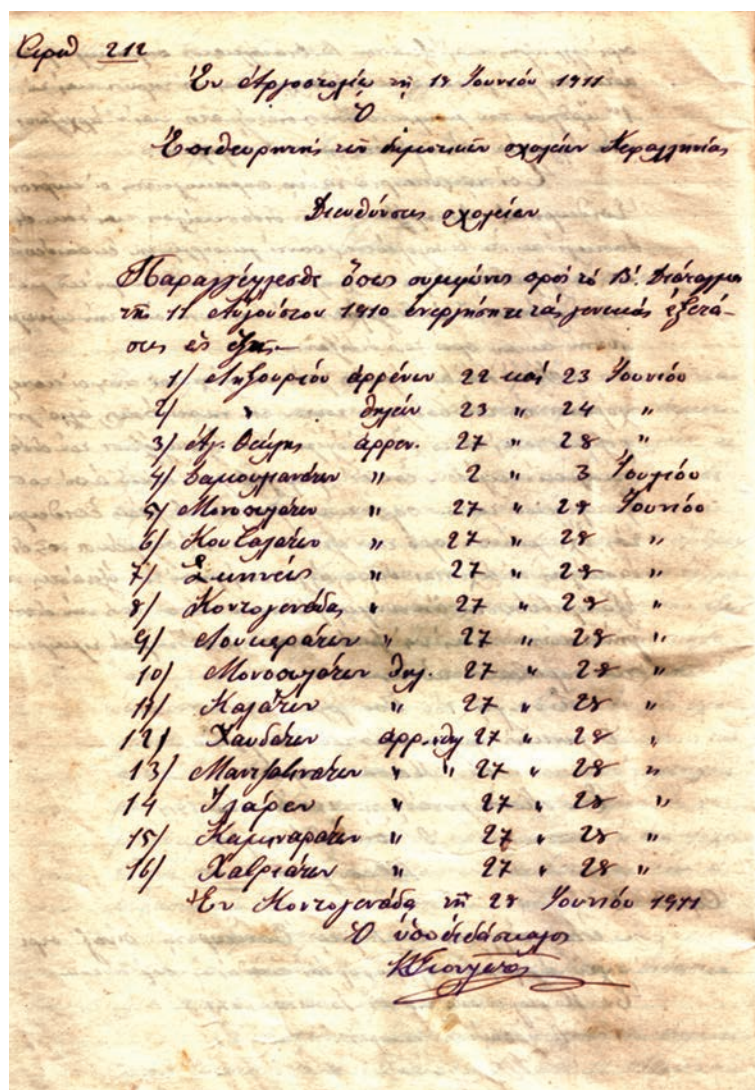
Το συνέδριο τίμησαν με την παρουσία τους: ο Νομάρχης Γεωργιάδης, ο Διευθυντής της Νομαρχίας Σβολόπουλος και ο γυμνασιάρχης Γεώργιος Ευθυμιάτος.

Ήταν Σεπτέμβρης του 1931 που ο κλάδος των δασκάλων του νησιού μας προγραμματίισε να πραγματοποιήσει ένα συνέδριο ολκής στο Αργοστόλι. Ένα συνέδριο που να συζητηθούν πολλά τοπικά και επιστημονικά θέματα και να βοηθήσει τους νέους τότε συναδέλφους.

Τελικά το συνέδριο πραγματοποιήθηκε, έπειτα από εντατική εργασία, στις 15 Ιουνίου 1932. Μαζεύτηκαν οι δάσκαλοι της Κεφαλονιάς στην αίθουσα της Σχολής Απόρων Παίδων του Αργοστολίου και συζήτησαν διάφορα παιδαγωγικά θέματα καθώς και αποτελέσματα των εφαρμογών τους πάνω στις μεθόδους διδασκαλίας. Ο τοπικός τύπος σχολιάζει αυτή τη μάζωξη επαινετικά και γράφει «...*Μαζεύτηκαν αδόρυβα, χωρίς διατυμπανίσεις και επισημότητες οι εργάτες της δαικής παιδείας, για να συζητήσουν πώς ; θα γίνουν οι προάγγεδοι μιας εθνικής ανοίξεως και οι θεμε-*

59. Στοιχεία και αποφάσεις είναι από τα πρακτικά του συνεδρίου.

60. Εφημ. *Τετώνιον*, 28-6-1930, φυλ. 578.

Εικόνα 24.

χωτές μιας καθιτέρας αυριανής κοινωνίας...»⁶¹.

Πρώτο θέμα που συζητήθηκε ήταν «**Η αυτοδιοίκηση των μαθητών**». Γι αυτό το θέμα μίλησαν οι δάσκαλοι: Μολφέτας, Γαλάνος, Ματιάτος, Γερουλάνος, και Τζουγάνης. Υποστήριξαν όλοι τους στη μεγάλη αξία του θέματος και ευχήθηκαν όπως εφαρμοσθή σε μεγαλύτερο κύκλο. Γι' αυτό το θέμα επίσης μίλησαν και οι δάσκαλοι: Ν. Λιναρδάτος, Ε. Ζακυθινός, Π. Γασπαράτος και άλλοι.

Το δεύτερο θέμα που απασχόλησε το συνέδριο ήταν «**Το σχολείο εργασίας**», που το πραγματεύτηκαν υπέροχα οι εκπαιδευτικοί : Αργυρώ Μαρ-

κάτου, Κατοαΐτης, Τζουγάνης, ο ιερέας Λιναρδάτος, Δρακονταϊδής και άλλοι τονίζοντας τη σκοπιμότητα της εφαρμογής αυτής όπου είναι δυνατόν.

Τη δεύτερη και τρίτη μέρα συζήτησαν το «Αναλυτικό Πρόγραμμα». Στις συζητήσεις πάνω σε αυτό το θέμα πήραν μέρος πολλοί δάσκαλοι και απέδειξαν, σύμφωνα με το σχολιασμό του τύπου της εποχής, ...«ότι οι δάσκαδοι είναι άριστα καταρτησμένοι δια το δύσκολο έργο που έχουν αναλάβει και ότι η κοινωνία πρέπει να είναι ήσυχή, γιατί τα παιδιά της βρίσκονται σε χέρια ανθρώπων που γνωρίζουν ποδύ κατά τη μεγάλη αξία του δυσκόλου έργου των.»⁶².

61. Εφημ. *Εδμή*, Φυλ. 532, 25-6- 1932, σ. σ. 1 και 4.

62. Ο. π. σελ.4.

Το συνέδριο ολοκληρώθηκε με πολλή επιτυχία και τα εύσημα σύμφωνα με τον τύπο ανήκαν περισσότερο στον επιθεωρητή Γρηγόρη Καρατάσο, «που με τη μόρφωσή του και την πείρα του έδειχνε τον πραγματικό δρόμο της εθνικής αναγέννησης».

Τόσο πολύ ακούστηκε ο καλός απόνχος από αυτό το συνέδριο, που ο τοπικός τύπος το σχολίασε υπέρροχα και ποιητικά με το σατιρικό νυστέρι του «Λορνιόν»⁶³.

Η Εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση του '29 προέβλεπε πεντάχρονη εκπαίδευση των δασκάλων σε ειδικά διδασκαλεία, τα οποία το 1934 θα αντικατασταθούν από τις παιδαγωγικές Ακαδημίες, που ιδρύονται για πρώτη φορά.

Η δικτατορία της 4^{ης} Αυγούστου θα ακυρώσει την οργανωτική πλευρά της μεταρρύθμισης του '29. Στην πορεία ιδρύεται Οργανισμός Εκδόσεων Σχολικών Βιβλίων το 1937, με απώτερο στόχο τον έλεγχο του περιεχομένου τους, και παράλληλα στο Δημοτικό Σχολείο καθιερώνονται εξετάσεις στις δυο τελευταίες τάξεις, με αποτέλεσμα να υπάρχουν μεγάλες διαρροές μαθητών. Τα περισσότερα σχολεία στην επικράτεια ήταν μονοτάξια.

Στην Κεφαλονιά που υπήρχαν πολλά μονοτάξια σχολεία στην ύπαιθρο χώρα, οι δυσκολίες ήταν μεγάλες που αντιμετώπιζαν δάσκαλοι και μαθητές. Πολύτιμες πληροφορίες για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση στο νησί από το 1935 έως το 1939 μας παρέχουν οι δυο εκθέσεις που έχουν συνταχθεί από Κεφαλονίτες δασκάλους και που δημοσιεύθηκαν στο *Παγκεφαλληνιακόν Ημερολόγιον*, του Σπυρίδωνος Σκηνιωτάτου.

Στην πρώτη έκθεση που αφορά το σχολικό έτος 1935-1936 υπογράφεται από τον Κοντογενναδίτη δάσκαλο Δημήτριο Γερουλάνο, «Εν Αγία Ευφημία»⁶⁴ και η έκθεση μεταφέρει ουσιαστικά τον

απόνχο της μεταρρύθμισης του '29. Από τα στοιχεία που μας δίνει η έκθεση μαθαίνουμε πως αυτή τη χρονιά στην Κεφαλονιά λειτουργούσαν 91 Δημοσία δημοτικά σχολεία και 3 ιδιωτικά. Από τα Δημοσία τα εξατάξια είναι μόνο 2, μονοτάξια 52 και 26 τα διτάξια. Στα δημοσία σχολεία οι δάσκαλοι ήταν 159, στην πλειοψηφία 93 γυναίκες. Οι εκπαιδευτικοί που ήταν πτυχιούχοι ήταν 154, υπήρχαν και κάποιοι με μετεκπαίδευση. Ο Γερουλάνος στην έκθεσή του μας ενημερώνει πως οι εκπαιδευτικοί είναι λίγοι, αναλογεί ένας στους 60 μαθητές και χρειάζονται ακόμη 50 δάσκαλοι για να καλύψουν τις ανάγκες.

Το σύνολο των μαθητών που φοιτούν στα σχολεία ήταν 9.467. Στις μεγαλύτερες τάξεις υπήρχαν διαρροές μαθητών και αυτό φαίνεται από τα στοιχεία που μας δίνει ο συντάκτης αυτής της έκθεσης. Οι λόγοι που οφείλονταν αυτές οι διαρροές ήταν η απόρριψη των μαθητών από τις εξετάσεις των μεγάλων τάξεων και οι δυσκολίες της ζωής που ανάγκαζαν τα παιδιά να εργαστούν στα χωράφια για να στηρίξουν την οικογενειακή οικονομία. Το βάρος αυτό το αναλάμβαναν τα αγόρια, ενώ τα κορίτσια εγκατέλειπαν το σχολείο για να βοηθήσουν στο σπίτι, κυρίως να μεγαλώσουν τα μικρότερα αδέρφια τους.

Υπήρχαν και περιπτώσεις που μαθητές εγκατέλειψαν το σχολείο ή έχασαν τη σχολική τους χρονιά, εξαιτίας της μεγάλης απόστασης, που έπρεπε να διανύσουν με τα πόδια και κάτω από αντίξοες συνθήκες για να φτάσουν στο σχολείο. Βέβαια, στις κοινότητες του νησιού υπήρχαν σχολεία, αλλά υπήρχαν και οι απομακρυσμένες κοινότητες που δεν εξυπηρετούσαν τους μαθητές με επιπλέον την έλλειψη μεταφορικού μέσου. «*As edpísowmen óti oi Kεφαλλήnes γονείς den da thedísowsi na gínwsi katastroφείς των παιδιών των*» σημειώνει ο Γερουλάνος. Όσο αφορά τα σχολικά κτήρια ο Γερουλάνος μας ενημερώνει πως περισσότερα από 50% των κτηρίων

63. «Λορνιόν» ήταν το ψευδώνυμο του σπουδαίου λόγιου, ποιητή και σατιρικού, Σόλωνα Γ. Γαλιατσάτου ο οποίος ήταν ο Διαχειριστής –Διευθυντής τυπογραφείου, της τοπικής εφημερίδας *Εδηά* του Χαράλαμπου Γ. Ευθυμιάτου.

64. Σπυρίδων Σκηνιωτάτος, *Παγκεφαλληνιακόν Ημερολόγιον*, 1937, σ.σ. 150-160.

των δημοσίων σχολίων τα 47 είναι μισθωμένα από ιδιώτες, επομένως δεν θα βάρυναν τον κρατικό προϋπολογισμό για να φτιαχτούν από την αρχή. Τα 10 νέα σχολεία που αναφέρει ο συντάκτης αναγείρονται εκείνη την εποχή, τα περισσότερα με κυβερνητική διαταγή.

Στα μειονεκτικά σημεία που αναφέρει η έκθεση, είναι η έλλειψη σχολικών κήπων και μη ενασχόληση των μαθητών με πρακτικά θέματα που αφορούν την ευρύτερη έννοια της ζωής και της δράσης της, καθώς και τη μεγάλη έλλειψη εποπτικών μέσων διδασκαλίας και ευρύτερα υποδομών μέσα στην τάξη (οργάνων φυσικής, χημείας, χάρτες γεωγραφίας, μικροαντικείμενα γνωστικού ενδιαφέροντος).

Μετά την έκθεση του Γερουλάνου, το *Παγκεφαλληνιακόν Ημερολόγιον* σε δυο χρόνια, το 1938 δημοσιεύει μια έκθεση του δημοδιδασκάλου Αλέκου Ι. Μεταξά «*μετεκπαιδευόμενος και τέως βοηθός του Επιθεωρητού των Δημοτικών Σχολείων Κεφαλληνίας*», όπου ο ίδιος αναφέρει πως συντάσσει μια νέα έκθεση με τίτλο «*Η Εκπαιδευτική Κατάσταση εν Κεφαλληνία κατά το έτος 1937-1938*»⁶⁵. Πρόκειται για μια έκθεση που κινείται μέσα σε μια γενικολογία, χωρίς συγκεκριμένη γραμμή, αντίθετα φαίνεται πως υποστηρίζει την πολιτική ιδεολογία της 4^{ης} Αυγούστου. Παρόλα αυτά ο συντάκτης μας ενημερώνει για τον αριθμό των δημοδιδασκάλων που ήταν 160, είχαν δηλαδή αυξηθεί κατά 10 σε δυο

χρόνια. Οι γυναίκες ήταν 92 με ανομοιογενή προέλευση και σπουδές. Ο συντάκτης προτείνει λύση για να εξασφαλιστεί μια καλύτερη ενιαία παιδεία, με τη μόρφωση των δημοδιδασκάλων, χωρίς να κρύψει το ιδεολογικό του πολιτικό υπόβαθρο γράφοντας, (... *να επιμεριάζωμεν αυτούς (ειννοεί τους δασκάλους) εις ωρισμένον κλοιόν παιδαγωγικών αντιλήψεων, απόψεων και ενεργειών*). Δηλαδή, να στρατεύσει το δάσκαλο, όπως η πολιτική της 4^{ης} Αυγούστου πρόσταζε με το δόλο της καλής επιμόρφωσης.

Για το σκοπό αυτόν έγιναν 6 παιδαγωγικές συγκεντρώσεις στο Νομό με καλή συμμετοχή δασκάλων και ανακοινώνεται η ίδρυση τριών πειραματικών σχολείων στα Τουλιάτα, στα Μακριώτικα και στο Κάστρο του Αγίου Γεωργίου. Επίσης, αποφασίστηκε η ίδρυση κάποιων πειραματικών τάξεων και σε άλλα σχολεία, όπου θα δοκιμαστεί η μεθοδολογία της «Νέας Παιδείας».

Στην έκθεση του Μεταξά δίνονται και πληροφορίες για την κατάσταση των σχολικών κτηρίων, λέει πως 10 είναι ημιτελή, ενώ υπάρχουν κι άλλα 11 για να κατασκευαστούν.

Τέλος ενδιαφέρον είναι η σκέψη του δασκάλου Μεταξά για την αναγκαιότητα των σχολικών κήπων και δίνει ιδιαίτερη προσοχή στα μαθητικά συσσίτια. Ο Μεταξάς δίνει χρόνο στις απαραίτητες μεταρρυθμίσεις που τις θεωρεί αναγκαίες και επείγουσες.

65. Σπυρίδων Σκληνιωτάτος, *Παγκεφαλληνιακόν Ημερολόγιον*, 1939, σ.σ. 348-367.